

Stockholms universitet
Institutionen för socialt arbete
HT2006

Flickor – identitet – alkohol

En kvalitativ undersökning på Maria Ungdom om flickors
identitetsskapande i relation till problematisk
alkoholkonsumtion, ur ett behandlarperspektiv

Författare: Johanna Aldebjer
Eva Pohl
Handledare: Christer Cederlund

Girls – identity – alcohol

A qualitative inquiry at Maria Ungdom regarding development of identity in relation to problematic alcohol consumption, from a social workers perspective

Johanna Aldebjer
Eva Pohl

ABSTRACT

The objective of this study was investigating social worker's perspective of how alcohol consumption can affect, and what elements in the social environment that may be of significance for, alcohol consumption and development of identity. The questions at issue were: Do social workers experience any positive effects from alcohol consumption in 16-17 year-old girls with problematic alcohol consumption and what influence do the effects have on self esteem, self image and development of identity? What do social workers experience are the negative effects from alcohol consumption on self esteem, self image and development of identity? How important do social workers find the social environment and how do they believe the social environment affect the alcohol consumption and development of identity? This was investigated with a qualitative approach from a social worker's perspective, hence social workers were interviewed. The study's theoretical basis was Symbolic Interactionism and Erikson's theory of Psychosocial Development. According to interviewed social workers results showed only short-term positive effects on self esteem and self image and the negative effects were primarily feelings of guilt and shame, which could cause a long-term deterioration of self esteem and self image. Alcohol consumption brings only negative effects to development of identity, according to social workers who also stated that the social environment is of significance for the alcohol consumption and the development of identity.

Keywords:

**Teenage girls, youth, alcohol, identity, social worker's perspective;
tonårsflickor, ungdom, alkohol, identitet, behandlarperspektiv**

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar	2
2 Tidigare forskning	3
2.1 Effekter av alkoholkonsumtion	3
2.1.1 Positiva effekter.....	3
2.1.2 Negativa effekter	4
2.2 Identitetsskapande och alkoholkonsumtion	4
2.3 Sammanfattning av forskningsresultat	6
3 Teoretiska perspektiv	7
3.1 Symbolisk interaktionism.....	7
3.2 Utvecklingsteori enligt E.H. Erikson	10
4 Metod	13
4.1 Urval.....	13
4.2 Val av undersökningsmetod	13
4.3 Litteratursökning	14
4.4 Intervjubeskrivning	14
4.5 Etiska överväganden	15
4.6 Transkribering och analysförfarande	16
4.7 Diskussion av ordval i frågeställning	16
4.8 Validitet.....	16
4.9 Reliabilitet	17
4.10 Generaliserbarhet	18
5 Resultat och analys.....	19
5.1 Presentation	19
5.1.1 Maria Ungdom	19
5.1.2 Flickorna som kommer till Maria Ungdom.....	19
5.1.3 Intervjupersonerna.....	21
5.2 Alkoholens positiva effekter och dess påverkan på självkänsla, självbild och identitetsutveckling	21
5.2.1 Positiva effekter.....	21
5.2.2 Självkänsla	22
5.2.3 Självbild	22
5.2.4 Identitetsutveckling	23
5.2.5 Sammanfattning och analys	24
5.3 Alkoholens negativa effekter och dess påverkan på självkänsla, självbild och identitetsutveckling	25
5.3.1 Negativa effekter	25
5.3.2 Självkänsla	26
5.3.3 Självbild	26
5.3.4 Identitetsutveckling	27
5.3.5 Sammanfattning och analys	28
5.4 Omgivningens betydelse och påverkan.....	30
5.4.1 Föräldrar	30
5.4.2 Kamrater.....	31
5.4.3 Skola.....	33

5.4.4 Sammanfattning och analys	33
6 Sammanfattande diskussion	36
6.1 Syfte och frågeställningar.....	36
6.2 Resultat.....	36
6.3 Teori	38
6.4 Metod	38
6.5 Förslag till vidare forskning	39
Referenser.....	40
Bilagor	
Intervjuguide	42
Information till intervjupersoner	44

1 Inledning

Identitetsskapande pågår under hela livet. Enligt Nationalencyklopedin handlar begreppet identitet bl.a. om självbild; en medvetenhet om sig själv som en unik individ. Identitet består av medvetenhet om sitt jag, dvs. upplevelsen att vara levande, att det finns en skarp gräns till andra, att själv bestämma över sina tankar och handlingar, att i grunden vara densamma trots de förändringar som inträffar under livet och att bara ha *ett* jag. Det är viktigt att ha en identitet därför att en oskarp gräns mellan det egna jaget och andra personer, gör individens integritet bristfällig. Detta ger en ökad påverkbarhet från andra och kan ge identitetsstörningar.¹

Identitetsskapande är extra intensivt under tonåren som är en period fylld av identitetsarbete, där ungdomen med hjälp av stil försöker visa sig själv och omgivningen vem han/hon är.² En tonåring har en stark självcentrering men det egna jaget är samtidigt bräckligt.³ Sannolikt finns det många olika sätt för individen att skapa sin identitet och öka sin självkänsla, till exempel genom vänner, aktiviteter, sport, samhällsengagemang, politiskt engagemang och/eller skolprestationer. Det finns också olika perspektiv för hur vi kan förstå identitetsskapandet, exempelvis symbolisk interaktionism och utvecklingsteori.

En, av ungdomar sedd, möjlig väg till mer utvecklad identitet och självkänsla, som beskrivs i *Anden i flaskan*, är att använda sig av alkohol.⁴ Användandet av alkohol som identitetsskapare kan tänkas vara olika hos pojkar och flickor och det finns vad vi har hittat lite forskat idag i hur flickors alkoholkonsumtion kan tänkas påverka deras identitetsutveckling.⁵ Enligt Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN) befinner sig flickors alkoholkonsumtion på en högre nivå än någonsin. Den tenderar inte att stabiliseras på samma sätt som pojkars alkoholkonsumtion utan fortsätter istället att öka.⁶

Fenomenet *alkohol som identitetsskapare bland flickor* är intressant att undersöka ur utvecklings- och interaktionistiskt perspektiv. Med hjälp av dessa går det att se hur fenomenet påverkar flickor individuellt men också i det sociala samspelet med andra. Flickors identitetsutveckling skiljer sig, på olika sätt, från pojkars. Flickor kan bland annat stärka sin identitet mer genom att utveckla nära relationer och kan även sträva efter att utveckla den i förhållande till andra flickor i takt med ökad ålder. Pojkar tenderar att i högre grad visa upp mer aggressivitet och kan också gärna identifiera sig med grupper för att stärka sin identitet.⁷ Med anledning av ovanstående kan det finnas skäl att studera gruppen flickor närmare och specifikt flickor med hög alkoholkonsumtion. Hos dessa kan alkoholen tänkas ha en större påverkan på identitetsutvecklingen.

En annan bakgrund till denna studie, vilket också är vår förförståelse i ämnet, är att vi endast hört om alkoholens negativa effekter när det gäller information till unga människor, medan ungdomar själva pratar om det positiva. Vi såg en diskrepans mellan hur vi som vuxna närmar oss ungdomars alkoholvanor och hur ungdomar själva ser på saken. Att göra en undersökning om vad ungdomar ser som positivt (och negativt) med alkoholkonsumtion kan

¹ Nationalencyklopedin. (1992). Höganäs: Bra Böcker.

² Philip Lalander, *Anden i flaskan: alkoholens betydelse i olika ungdomsgrupper* (Eslöv: B. Östlings Bokförl. Symposion, 1998)

³ John Lilja och Sam Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger: en multidimensionell och preventiv inriktad kunskapsöversikt med hermeneutiskt-socialpsykologiskt fokus* (Stockholm: Statens folkhälsoinstitut, 2003), 43.

⁴ Lalander, *Anden i flaskan*.

⁵ Stöds även av Maria Abrahamsson, forskare SoRaD, personlig kommunikation, 060927.

⁶ CAN, *Drogutvecklingen i Sverige 2006*, (2006).

⁷ Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*, 43.

kanske ge en mer heltäckande bild av hur ungdomar ser på alkohol och dess effekter. Detta kan framöver ge möjligheter att bemöta och hitta andra vägar att ge ungdomar positiva effekter utan alkohol, något som kan ses som viktigt i det sociala arbetet med ungdomar.

För denna studie valdes ett behandlarperspektiv för att se både hur behandlare uppfattar att flickor med problematisk alkoholkonsumtion upplever alkoholens effekter och för att få behandlares syn på alkoholens påverkan på dessa flickor. Vi vände oss till Maria Ungdom, Stockholms enhet för vård och behandling av ungdomar 13-20 år med alkohol- och drogproblematik, där vi intervjuade åtta behandlare. Fokus för studien var flickor 16-17 år med alkohol som primärdrog.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att se hur behandlare uppfattar alkoholkonsumtionens betydelse för identitetsutvecklingen hos 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion. Syftet är också att se vilka faktorer i omgivningen behandlare uppfattar kan ha betydelse för flickors alkoholkonsumtion och identitetsutveckling.

1.2 Frågeställningar

- Upplever behandlare att det finns positiva effekter av alkoholkonsumtion för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och vilken påverkan har dessa i så fall på deras självkänsla, självbild och identitetsutveckling?
- Vilka negativa effekter upplever behandlare att alkoholkonsumtion har för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och vilken påverkan har dessa på deras självkänsla, självbild och identitetsutveckling?
- Vilken betydelse upplever behandlare att omgivningen har för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och hur påverkar den deras alkoholkonsumtion och identitetsutveckling?

2 Tidigare forskning

Detta avsnitt avser att beskriva forskning om positiva och negativa effekter av alkoholkonsumtion samt studier som kopplar ihop identitetsskapande med alkoholkonsumtion.

2.1 Effekter av alkoholkonsumtion

2.1.1 Positiva effekter

De positiva effekter ungdomar förväntar sig av alkohol är bland annat att alkoholen skall göra det lättare att skapa och uttrycka positiva känslor, öka muntlig kommunikation, underlätta sociala kontakter/partnerkontakter, ge avslappning och reducera negativa känslor, stärka självförtroendet och bidra till en känsla av gemenskap.⁸ Även Norell och Törnqvist skildrar hur en del ungdomar tycker att de ”faktiskt vågar vara sig själva” när de dricker. Då vågar de allt det som de egentligen skulle vilja när de är nyktra.⁹

Enligt ungdomsforskaren Björn Andersson i Stojanovic´s rapport *Tonårsflickor och alkohol*, ger alkoholen tonårsflickor en ursäkt för att ”flippa ur”, att gå över gränsen. De får också en minskad social kontroll, men även egen kontroll, och kan då göra saker, inte minst sexuellt, som de annars inte kan eller vågar. Att kunna dricka ses även som ett tecken på frihet, icke-kontroll, kravlöshet och utlevelse. Dessa effekter får nog tolkas som att de ses som mer positiva av flickorna själva än av samhället.¹⁰

Andra positiva innebörder av alkohol som uppges av flickor som strävar mot att bli vuxna, är att alkohol fungerar som ett medel för överskridandet från vardag till fest. Det visar också på egen utveckling från barn till vuxen och från oerfaren till erfaren. Alkohol är dessutom en markör av position och kulturell tillhörighet, det vill säga en fråga om identitet. Förutom detta gör alkohol tonårsflickan modig, spontan och skojig och hon vågar ta för sig som en vuxen stark kvinna.¹¹

Internationell forskning pekar på att problematiskt drickande bland collegestudenter kan relateras till förväntningar på positiva effekter. Även här förväntades en minskning av spänningar och förbättringar i socialt uppträdande.¹² En studie visar att collegestudenter med högt uppmätta alkoholförväntningar var mer troliga att senare bli problemdrickare, än studenter med lägre alkoholförväntningar.¹³

I ytterligare en studie bland studenter visade resultatet överensstämmelse med tidigare forskning att problemdrickare förväntade sig större sexuell förbättring, total positiv förändring, förbättringar i socialt beteende, avslappnande och minskade spänningar, som ett resultat av alkoholkonsumtion, än icke-problematiska drickare.¹⁴

⁸ Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*, 99-102.

⁹ Margareta Norell och Claes Törnqvist, *Berättelser om ruset: alkoholens mening för tjuugoåringar* (Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion, 1995), 102.

¹⁰ Verica Stojanovic, *Tonårsflickors levnadsvanor – intervjuer med tonårsflickor, forskare och praktiker som arbetar med alkoholfrågor* (Stockholm: Alkoholkommittén, 2005), 16-17.

¹¹ Ibid.

¹² Sandra A. Brown, “Expectancies Versus Background in the Prediction of College Drinking Patterns”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, (1985): 123-130; Dennis L. Thombs, “The Differentially Discriminating Properties of Alcohol Expectancies for Female and Male Drinkers”, *Journal of Counseling and Development*, 71, (1993): 321-325.

¹³ Michael Kidorf et al. ”Alcohol Expectancies and Changes in Beer Consumption of First-year College Students”, *Addictive Behaviors*, 20, (1995): 225-231.

¹⁴ Beth A. Lewis and H. Katherine O’Neill, “Alcohol Expectancies and Social Deficits Relating to Problem Drinking among College Students”, *Addictive Behaviours*, 25, (2), (2000): 295-299.

2.1.2 Negativa effekter

I Lilja och Larssons kunskapsöversikt beskrivs att det finns en omfattande litteratur om de negativa medicinska och sociala effekterna av alkoholbruk. Stor alkoholkonsumtion kan även sammankopplas med ekonomiska och psykologiska/psykiatriska problem som depression och ångest. Ungdomar råkar sällan ut för samma allvarliga alkoholrelaterade problem som äldre personer (t.ex. skador på levern och alkoholpsykos), eftersom dessa skador förutsätter ett betydande alkoholbruk under lång tid. Vad som däremot är det vanligaste problemet för ungdomar är ”bakfylla”. Sedan råkar de även ut för sociala skadeverkningar som gräl, bråk, skador, förlust av ägodelar, att skolarbetet påverkas negativt, minneluckor, oönskat eller oskyddat sex, poliskontakter och skuld känslor (det sistnämnda mer vanligt hos flickor).¹⁵

Kunskapsöversikten visade även att ungdomar med en hög alkoholkonsumtion oftare tenderar att drabbas av alkoholrelaterade problem, som fysiska skador och sociala problem, än ungdomar med lägre alkoholkonsumtion. Däremot finns det inga signifikanta skillnader vad gäller psykologiska symptom mellan de båda grupperna. Ungdomar med hög alkoholkonsumtion är medvetna om att de negativa effekterna förekommer, men de upplever inte problemen som något de kommer att drabbas av.¹⁶

Ungdomar som uppvisar problem kopplad till sin alkoholanvändning har visat sig uppleva mer stress, ångest och depression. De har beskrivits som att de har bristande kompetens och en mer negativ syn på sig själva, sin identitet och att de förväntar sig mindre av sig själva. De rapporterar också högre nivåer av främlingskap i förhållande till andra vilket kan vara kopplat till problem med social kompetens.¹⁷

Enligt Andersson har de tonårsflickor som dricker sämre förhållande till sina föräldrar, har fått mindre uppmuntran och försöker i mindre utsträckning efterlikna sina mödrar. Dessa flickor, med hög konsumtion, tycks också ha föräldrar som inte bryr sig om deras drickande i samma utsträckning som pojkars föräldrar gör.¹⁸

2.2 Identitetsskapande och alkoholkonsumtion

Centrala delar av uppsatsen handlar om flickors identitetsskapande kopplat till hög alkoholkonsumtion. Jones och Hartman fann att alkoholerfarenhet i början av till mitten av tonårstiden varierade/ändras med identitetsstatus (fem kategorier av identitet som bygger på Eriksons utvecklingsteori). Fastän den statistiska analysen som användes i just den studien inte tillät precisa jämförelser mellan de olika kategorierna, rapporterade gruppen ”identitetsprövning” (den näst ”lägsta” kategorin) bland årskurs 7-12 i highschool, lägre frekvens av alkoholerfarenhet än årskurskamraterna i de andra kategorierna. Dessa andra kategorier verkade vara lika vad gäller deras alkoholerfarenhet beräknad under en livstid.¹⁹

I en annan studie (fastän inte specifikt fokuserad på alkohol), jämförde Jones et al. identitetsprofiler hos tonåringar på ett behandlingscenter med en jämförelsegrupp av tonåringar på highschool. När forskarna jämförde profilerna i de båda grupperna, fann de att de intagna ungdomarna var signifikant mindre psykosocialt utvecklade än den andra gruppen.

¹⁵ Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*, 102-103.

¹⁶ Ibid., 104.

¹⁷ John S. Baer, Michael G. MacLean and G. Alan Marlatt. "Linking Etiology and Treatment for Adolescent Substance Abuse: Towards a Better Match," in *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*, ed. R. Jessor (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1998), 188-189.

¹⁸ Christina Andersson, *Marias barn: om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger* (Stockholm: Sober i samarbete med Svenska skolläkarfören. och Riksfören. för skolhälsovård, 1995).

¹⁹ Randall M. Jones and Barbara R. Hartmann, "Ego Identity: Developmental Differences and Experimental Substance Use among Adolescents", *Journal of Adolescence*, 11, (1988): 347-360.

I motsats till resultaten i ovan nämnda studie av Jones och Hartman, var kategorin ”identitetsprövning” förknippat med problematisk substansanvändning.²⁰

Resultaten hittills tyder på att problematisk substansanvändning förknippas med mindre utvecklad identitet. Den begränsade forskningen antyder en koppling mellan identitetsutveckling och alkoholkonsumtion under den tidiga och mittersta tonårstiden.

En ytterligare studie har gjorts för att ”förlänga” den tidigare forskningen, genom att dels fastställa identitetsutvecklingen och dels använda kvantitativa mätningar av alkoholkonsumtion, för att se relationen däremellan.²¹ Detta gjordes hos en grupp studenter i åldrarna 17-19 år. Konsumtionen mättes i de tre dryckeskategorierna öl, vin, sprit samt en kategori för årlig alkoholkonsumtion. Resultaten visade att det fanns ett överensstämmande motsatt linjärt förhållande mellan mognad i identiteten och nivå av ölkonsumtion. Volymen och frekvensen av ölkonsumtionen minskade stadigt när identitetsutvecklingen ökade. Enda undantaget från denna generella trend var konsumtionsnivån för kategorin ”(fullbordad) identitet” (den ”högsta” kategorin), som hade en konsumtion på mellannivå.²²

Relationen identitetsstatus och alkoholkonsumtion kanske bäst illustrerades utifrån variabeln årlig alkoholkonsumtion, där det linjära förhållandet var ganska tydligt. Kategorierna ”identitetsförvirring” och ”identitetsprövning”, dvs. de med minst utvecklad identitet, var relativt stora konsumenter av öl. Nästkommande kategorier på skalan, ”låg profil moratorium” och ”identitetsmoratorium”, var relativt små konsumenter av öl. Gruppen ”(fullbordad) identitet” avvek något från den generella linjära trenden, då de var medelkonsumenter av öl.²³

Resultaten fastställer att ungdomars identitetsstatus är kopplad till hur de använder alkohol; hur pass ofta och vilken mängd som konsumeras. Det verkar också som att förhållandet förstärks i sena tonåren. Vid en jämförelse mellan de olika studierna kanske det finns en utvecklingsförklaring för den uppenbara inkonsekvensen att kategorin ”identitetsprövning” får olika resultat i de tidigare undersökningarna. Ovanstående resultat kan tolkas som att nivån på den integrerade identiteten ungdomen utvecklat har stor betydelse för hur de använder alkohol.

Kan alkohol vara positivt för identitetsutvecklingen? Det är lättare att utläsa sådant som försvårar identitetsutvecklingen hos ungdomar. Att exempelvis lära sig bemästra alkohol och inte dricka sig redlöst berusad varje gång, kan ses som en markör för utveckling och beprövad självständighet.²⁴ Genom att dricka visas en självständighet och en frihet att göra saker vilket markerar identiteten som fri och oberoende.²⁵ Även om detta kan tolkas som negativt lär det av ungdomar ses som något positivt i identitetsutvecklingen.

Andersson tar upp ett flertal negativa konsekvenser för identitetsutvecklingen vid hög alkoholkonsumtion och droganvändande. Här uppges att den psykiska mognaden anses bli hämmad eller till och med hejdad vid alkoholmissbruk. Utvecklingen störs genom att skillnaden mellan arbete och lek utplånas. Alkoholen ger också ungdomen en falsk verklighetsuppfattning vilken förstärker ungdomens känsla av att vara annorlunda, stå över

²⁰ Randall M. Jones et al. ”Ego Identity and Substance Abuse: A Comparison of Adolescents in Residential Treatment with Adolescents in School”, *Personality and Individual Differences*, 10, (1989): 625-631.

²¹ David I. Bishop et al. ”Ego Identity Status and Reported Alcohol Consumption: A Study of First-year College Students”, *Journal of Adolescence*, 20, (1997): 209-218.

²² Ibid., 214

²³ Ibid.

²⁴ Björn Andersson, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 34.

²⁵ Hanako Sato, *Droger och identitetsskapande: kulturella perspektiv på alkohol och narkotika i svenska ungdomsgrupper* (Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRaD), 2004), 31.

gångse fysiska och sociala lagar och ha obegränsade möjligheter. Utvecklingen kan också störas så att känslor av avskärmning och främlingskap befasts.²⁶

Lalanders avhandling *Anden i flaskan* visar att alkohol kan användas för att utveckla gruppidentitet. Han har beskrivit hur alkoholens symboliska betydelser skapas i olika ungdomsgrupper. Ungdomar kan förväntas ge alkoholen olika betydelser, kopplat till användandet. Den högkonsumerande gruppen han studerade såg alkoholen som en väg till frihet; gruppen använde alkoholen som hjälp att våga presentera sig själva på ett sätt som de annars inte skulle våga. Alkoholen som symbol, skapade med andra ord förändringar i aktörernas sätt att presentera sig själva. Alkoholkonsumtionen innebar att de vann vänner och en förbättrad position i gruppen, men också en risk att bli lämnad utanför gemenskapen och att inte bli bekräftad.²⁷

2.3 Sammanfattning av forskningsresultat

Resultaten i ovanstående forskning visar att det finns många positiva effekter kopplade till alkoholkonsumtion, vilka kan ses som omedelbara. Den positiva förväntning som mest styr alkoholbruket tycks vara den om alkoholens sociala effekter. Många ungdomar förväntar sig att alkoholen ska öka den muntliga kommunikationen och underlätta deras partnerkontakter. Att ungdomar tycker att de ”vågar vara sig själva” i berusat tillstånd, kan tolkas som att de kommer närmare något slags idealjag som de egentligen skulle vilja vara när de är nyktra.

De negativa effekterna för ungdomar handlar bland annat om ”bakfylla”, depression, ångest, negativ självbild och sociala skadeverkningar.

Forskning som kopplar ihop alkoholkonsumtion med identitetsskapande visar bland annat att ungdomar intagna på behandlingshem var signifikant mindre psykosocialt utvecklade än den jämförda gruppen. Annan forskning tyder också på att problematisk substansanvändning förknippas med mindre utvecklad identitet; forskningsresultat fastställer att ungdomars identitetsstatus är kopplad till hur de använder alkohol. Det fanns ett överensstämmande motsatt linjärt förhållande mellan mognad i identitet och nivå av konsumtion. Volym och frekvens av konsumtionen minskade stadigt när identitetsutvecklingen ökade. Hög alkoholkonsumtion medför också att psykisk mognad hämmas eller hejdas, samt ger ungdomen en falsk verklighetsuppfattning. Alkohol kan även användas för att utveckla gruppidentitet.

²⁶ Andersson, *Marias Barn*, 17-18.

²⁷ Lalander, *Anden i flaskan*, 140, 148.

3 Teoretiska perspektiv

De teoretiska perspektiv denna studie använder sig av vid analysering av resultatet är symbolisk interaktionism, enligt G.H. Mead och C.H. Cooley samt utvecklingsteori enligt E.H. Erikson. Följande kapitel beskriver de delar av teorierna som ansetts relevanta för studien och i analysen.

3.1 Symbolisk interaktionism

Mead utvecklade grunderna för den symboliska interaktionismen. Mead lät sig influeras mycket av sina kollegor Cooley och Watson. Mead och Cooley hade dock olika uppfattning vad gäller den sociala verklighetens existens utanför individens medvetande och hur detta påverkade jagets utveckling. Då Mead hade en mer behavioristisk syn på detta menade han att jagets utveckling är en erfarenhetsprocess som är extern och social till skillnad från Cooley som ansåg att den var en inre och individuell process.²⁸

Den symboliska interaktionismen studerar samspelet mellan människan och den sociala verkligheten och hur verkligheten ”föds” ur detta samspel. Individen och den sociala verkligheten omformas och förändras kontinuerligt genom den dynamiska interaktionsprocessen och är inte statiska eller fixerade.²⁹

H. Blumer, Meads lärjunge och efterträdare, försökte sammanfatta den symboliska interaktionismen i tre grundläggande teser:

- ”Människan handlar i förhållande till saker utifrån den innebörd som sakerna har för dem.”
- ”Sakernas innebörd härleds ur eller uppstår ur den sociala interaktionen individen har med sina medmänniskor.”
- ”Denna innebörd hanteras i och modifieras genom en tolkningsprocess som individen använder när han hanterar de saker han stöter på.”³⁰

Det kan alltså sägas vara mötet och kommunikationen som tillsammans med den inre dialogen utgör förstälseramen för symbolisk interaktionism.

Begrepp

Inom den symboliska interaktionismen används ett antal begrepp. De mest grundläggande av dessa har använts i analysen av resultatet i denna studie och redogörs för kort här nedan:

Signifikanta symboler

Mead använde *gest* som en utgångspunkt. Vi kommunicerar genom gester som styrs av våra attityder. *Attityd* avser att vi har en handlingsberedskap och tenderar att bete oss på ett visst sätt i en given situation. En av människans tydligaste gester är den *vokala gesten*, dvs. språket. När kommunikation sker genom gester och gesterna uppfattas av motparten på samma sätt som hos den levererande parten talar Mead om *signifikanta symboler*.³¹

En signifikant symbol uttrycker också en mening som går utöver den handling som utförs. Svensson beskriver att en person kan hötta med näven framför någon annan; och utan att röra eller slå göra gestens innebörd tydlig för mottagaren. Den knutna näven är då en signifikant symbol.³²

²⁸ Tommy Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning: en grundbok i socialpsykologi med särskild tillämpning på psykiatrisk vårdproblematik* (Mullsjö: Ekbacken, 1996), 68-69.

²⁹ *Ibid.*, 65.

³⁰ John P. Hewitt, *Jaget och samhället* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1981), 55.

³¹ Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning*, 70.

³² Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning*, 70.

Enligt Hewitt kan en signifikant symbol användas för att beskriva objekt som inte finns närvarande vid tillfället men som kan användas hypotetiskt och genom detta också användas för att, genom fantasin, planera och tänka framåt.³³

Rolltagande

Symbolerna möjliggör rolltagande. Individen kan sätta sig in i den andres ställe, genom fantasin, och på detta sätt få både sin egen och den andres uppfattning om vad till exempel den knutna näven framför ansiktet verkligen betyder. Rolltagande innebär att individen genom att sätta sig i den andres position kan föregripa de reaktioner den andre kommer att få. Aktören kan då styra sitt eget agerande och välja gest efter den reaktion som är den förväntade och önskade.³⁴ Enligt Mead har rolltagande en avgörande betydelse för vår förmåga att tänka och för att kunna ha ett medvetande.³⁵

Rolltagande består av två faser "I" och "me", där "I" är den impulsiva responsen på motparten, men också på de direktiv "me" ger "I". I samband med handlingen blir den impulsiva responsen en del av det förgångna och då också en del av "me". Den generaliserade andre finns i "me" och påverkar "I" men blir samtidigt påverkat av "I" eftersom "I" också ingår i den sociala gruppen och därför också har inflytande över andra samtidigt som sig själv.³⁶ Vi formas hela tiden genom samspelet med andra och min bild av mig själv, vem och vad jag är och vad jag är värd, formas av de attityder andra i omgivningen har till mig.³⁷

Signifikanta andra

Personer som betyder särskilt mycket för oss och som får stor betydelse för uppbyggnaden av vår identitet, vårt jag, kallas *signifikanta andra*. Dessa personer i vår omgivning ser vi upp till, litar på och kanske identifierar oss med. De har därför stort inflytande genom sina åsikter och hur de tolkar situationer. Deras syn påverkar också vår syn på oss själva. I en människas liv kan det finnas ett flertal signifikanta andra, som sinsemellan ibland även kan vara motstridiga i sina åsikter eller sin tolkning av situationer och därmed sitt handlande. Individen kan då välja att omdefiniera situationen eller att välja bort en signifikant andra alternativt en åsikt hos denne för att få situationen att överensstämma med omdefinieringen.³⁸

Även personer som är negativa i sin bedömning kan vara signifikanta. En individ kan välja att försöka bortse från dessa personer, men de tenderar ändå att vara betydelsefulla för individens uppbyggnad. En negativ bedömning kan skapa osäkerhet av dugligheten långt fram i livet.³⁹

Generaliserade andre

Samhällets regler, normer och förväntningar finns internaliserat i individen och i den grupp hon tillhör. Detta är den *generaliserade andre*. Individen kan tillhöra ett flertal olika grupper som hon identifierar sig med, varför den generaliserade andre kan ses som heterogen. Den generaliserade andre påverkar individens tänkande, åsikter och handlande.⁴⁰

³³ Hewitt, *Jaget och samhället*, 41.

³⁴ Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning*, 71.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., 73; Hewitt, *Jaget och samhället*, 73.

³⁷ Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning*, 73.

³⁸ Jan Trost och Irene Levin, *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv* (Lund: Studentlitteratur, 1999), 60-61.

³⁹ Hewitt, *Jaget och samhället*, 119.

⁴⁰ Trost och Levin, *Att förstå vardagen*, 63-64.

Individen tar också ofta den generaliserade andres perspektiv och ser sig själv genom detta. Det är inte bara andra fysiska personer som påverkar agerandet utan även "allmänna förväntningar" som har inflytande och där individen kan "se sig själv" ur gruppens ögon.⁴¹

Definition av situation

If men define situations as real, they are real in their consequences. (W.I. Thomas)

Om vi definierar en situation som verklig agerar vi som om den är verklig och den får då verkliga konsekvenser.⁴²

Individen definierar vid ett givet tillfälle situationen hon befinner sig i. Denna definition avgör sedan efterföljande handling, hur hon betar sig och agerar. En situation är inte bara de personer, med vilka individen agerar, utan hela den totala situation hon befinner sig i.⁴³ Individen behöver hitta en mening med situationen, för utan mening kan inte handlingar förstås. Enligt Hewitt handlar människan inte i förhållande till vilka objekt som helst. Hennes uppträdande är situationsbundet och kan endast förstås i just det sammanhang där det utspelas.⁴⁴

De flesta situationer är rutinsituationer där välbekanta personer, objekt och innebörder är i stort sett problemfria.⁴⁵ Här sker det mesta rolltagandet av sig självt och människan betar sig spontant och passande eller anpassar sig snabbt till situationen. Även när det handlar om en rutinsituation försöker människan passa ihop de objekt som finns närvarande och samtidigt passa ihop de olika handlingslinjerna. Vi vill förstå händelser och objekt i förhållande till den tidigare händelsen eller objektet.⁴⁶

Cooleys spegeljag

"The looking-glass self" eller *spegeljaget* är ett av Cooleys centrala begrepp. Individen ser sig själv genom andra och hur hon uppfattar att de ser på henne. Våra självbilder skapas där våra föreställningar om vår identitet och vårt värde växer fram i interaktion med andra människor. Vi speglar oss. Vi föreställer oss hur andra ser oss och låter det påverka vår självvärdering och våra handlingsstrategier.⁴⁷

Cooley gjorde en uppdelning av spegeljaget i tre steg:

1. Föreställningen om hur vi ter oss inför den andra personen.
2. Föreställningen om hur den andra personen bedömer detta hur vi ter oss.
3. Något slags självkänsla, såsom stolthet eller förödmjukelse.⁴⁸

Vi föreställer oss alltid och delar i föreställningen den andra personens bedömning av oss.⁴⁹

Den samlade självkänslan formas av de upplevelser individen har av den situationsbundna självkänslan. Den samlade självkänslan visar alla de positiva och negativa omdömen individen har tagit till sig genom andras tänkta omdömen.⁵⁰

Symbolisk interaktionism är användbar i studien då den ger ett interpersonellt perspektiv av identitetsskapandet. I denna teori är återkoppling och spegling av stor vikt; vilket i studien

⁴¹ Hewitt, *Jaget och samhället*, 70.

⁴² Trost och Levin, *Att förstå vardagen*, 12.

⁴³ Ibid., 14.

⁴⁴ Hewitt, *Jaget och samhället*, 128-129.

⁴⁵ Ibid., 136.

⁴⁶ Ibid., 138.

⁴⁷ Svensson, *Människa, interaktion och social omgivning*, 67.

⁴⁸ Anders Gustavsson, "Delaktighet, identitet och makt - konstruktion av normalitet, genus och etnicitet: en introduktion" (Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen, nr 1, 2005).

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Hewitt, *Jaget och samhället*, 106.

visas genom den betydelse omgivningen har för flickornas utveckling och även för hur alkoholkonsumtionen påverkas av omgivningen. Den symboliska interaktionismen är tydlig i de positiva effekterna eftersom den kan kopplas till just speglingen i andra och hur den generaliserade andres inställning till alkohol har stor betydelse för den enskildes konsumtion.

3.2 Utvecklingsteori enligt E.H. Erikson

Det andra teoretiska perspektivet i denna studie är Eriksons utvecklingsteori. Studien använder Eriksons teori då han betonar att identiteten utvecklas i skärningspunkten mellan det individuella och omgivningen; ”En process som äger rum i *individens innersta* men samtidigt i *centrum av hans grupps kultur*”.⁵¹ Det handlar med andra ord både om en personlig identitet samt en social identitet som påverkar varandra ömsesidigt.

Erikson var en av pionjärerna inom identitetsforskningen. Hans utvecklingsteori bygger på Freud och bör enligt Jerlang et al. ses som en vidareutveckling av delar av den. Freud betonade psykets ”inre ekonomi” medan Erikson lägger mer vikt på vad han kallar ”ekologin”, det vill säga hur människan anpassar sig till och samspelar med omgivningen.⁵²

Eriksons teori kallas även för kristeori eftersom han anser att människan utvecklas genom olika existentiella kriser under hela livet. Ordet *kris* har då inte betydelsen av hotande katastrof, utan uppfattas som en nödvändig vändpunkt, ett avgörande ögonblick då utvecklingen måste gå åt ena eller andra hållet.⁵³

Sökandet efter identitet representerade för Erikson ett grundläggande mänskligt behov, lika viktigt som mat, trygghet och sexuell tillfredsställelse.⁵⁴ Till de mest centrala identitetsegenskaperna hör förmågan att ge individen en inre känsla av att vara densamma livet igenom. En stabil identitet innebär en upplevelse av att man själv är densamma, trots att ens relationer och levnadsomständigheter kan förändras. Individen får också en känsla av kontinuitet i tid och rum, oavsett de olika roller och sammanhang hon befinner sig i.⁵⁵ Denna subjektiva identitetssupplelse av att ”jag är jag”, är beroende av de biologiska, psykologiska och sociala aspekterna hos varje individ. Identiteten kan sägas bestå av dessa tre lika viktiga delar.⁵⁶

Ungdomstiden

Erikson delar in människans livscykel i åtta olika faser eller stadier. Varje fas innehåller en utvecklingskonflikt (med en negativ och positiv pol) som behöver hanteras. Den utvecklingsperiod som är relevant i denna studie är *ungdomstiden* (13-18 år) där utvecklingskonflikten handlar om *identitet* kontra *identitetsförvirring* eller *negativ identitet*. Denna relativt korta tid präglas av att individen utvecklas från att vara barn till att bli (ung) vuxen. Puberteten inträder, kroppen förändras, psyket och sexualiteten utvecklas. De unga frigör sig från sina föräldrar, och förutom familj och skola är särskilt kamraterna betydelsefulla för individens förmåga att finna sin identitet. De unga ingår i olika gäng, där den formen av samvaro stöder deras identitet. Samtidigt kan de ta avstånd från andra unga på ett ganska likformigt sätt.⁵⁷

⁵¹ Erik H. Erikson, *Ungdomens identitetskriser* (Stockholm: Natur och Kultur, 1988), 19.

⁵² Espen Jerlang et al., *Utvecklingspsykologiska teorier* (Stockholm: Liber, 2005), 67.

⁵³ Erikson, *Ungdomens identitetskriser*, 14.

⁵⁴ Ann Frisé och Philip Hwang, red., *Ungdomar och identitet* (Stockholm: Natur och Kultur, 2006), 11.

⁵⁵ Jane Kroger, ”Identitetsutvecklingen i de tidiga vuxenåren,” i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang (Stockholm: Natur och Kultur, 2006), 151.

⁵⁶ Frisé och Hwang, *Ungdomar och identitet*, 11.

⁵⁷ Frisé och Hwang, *Ungdomar och identitet*; Jerlang et al., *Utvecklingspsykologiska teorier*, 91-94.

Mycket av identitetsprocessen sker alltså i den sociala gruppen, där individen tillsammans med andra kan utveckla och forma den egna identiteten.⁵⁸ Tonåren är en tid då kamratgruppen spelar en helt central roll för de flesta, och dess normer dominerar föräldrarnas.⁵⁹ Självkänslan stärks om gruppens identitet har hög status och ungdomen själv på så sätt får hög status. Därför är det naturligt att ungdomar stöder och gynnar de grupper de tillhör – till och med överskattar dem – och att de nedvärderar andra grupper.⁶⁰

Kamratgruppen utgör en unik tillgång till utvecklingen under tonåren genom att vara en viktig referenspunkt för utvärdering av sig själv och andra. Ungdomar med stark identifikation till en grupp visar mer positiva självgraderingar.⁶¹

Lösningen på utvecklingskonflikterna påverkas både av ungdomens aktuella situation och av hur väl kriserna i de tidigare faserna lösts. Utan en bas av de tidigare positiva krislösningarna tillit, självständighet, initiativförmåga och aktivitetslust, är det svårt att utveckla en stabil identitet under tonåren.⁶² Den negativa lösningen av tonårskrisen skapar ångest, vilket i sin tur kan leda till antingen en identitetsförvirring eller en negativ identitet.⁶³

Identitetsförvirring kan beskrivas som en osammanhängande och ofullständig identitet. Den unga kan inte finna sig själv eller sin nisch och kan pendla i sin upplevelse av sig själv och sina relationer. Dessa ungdomar kan vid en första anblick verka mogna, men deras identitet är i verkligheten oftast mycket bristfällig, eftersom tonåringen inte själv har utvecklat sin identitet utifrån egna val. Om ångesten besegras, kan det bli tillväxt. Om inte, finns risken för återgång till tidigare stadiers former för tillfredsställelse, ofta i symbolisk form som till exempel missbruk av alkohol och narkotika.⁶⁴

Negativ identitet kan utvecklas när tonåringen kan ha svårt att använda de roller som erbjuds såsom könsroller, sociala roller eller arbetsroller. Den unge kanske avvisar rollerna eftersom han/hon kan förakta den norm för roller som samhället finner som ”lämpliga”. Istället kan tonåringen ”välja” en bestämd form av negativ identitet, till exempel missbrukarroll eller annan avvikande roll. Den unge kan nämligen uppleva att en ”negativ identitet” är bättre än ingen alls.⁶⁵

Frisén och Hwang skriver utifrån Eriksons teori att ett visst mått av rollförvirring är en nödvändig del av den normala identitetsutvecklingen. De menar också att nyckeln till en positiv lösning av tonårskrisen bland annat ligger i samspelet med andra, både med jämnåriga och vuxna. Dessa andra personer hjälper till genom att fungera som speglar där tonåringen kan skaffa sig en stabil bild av vem han eller hon är.⁶⁶ Erikson själv uttrycker att krisen endast kan lösas i nya identifikationer med jämnåriga och med ledargestalter utanför familjen.⁶⁷ Det är av stor betydelse för den unge att han bekräftas och tillskrivs status av dem i sin omgivning som han börjar anse betydelsefulla.⁶⁸ En optimal identitetsutveckling enligt Eriksons teori innebär att individen hittar sociala roller och sociala grupper som passar de egna biologiska och psykologiska förutsättningarna.⁶⁹

⁵⁸ Lalander, *Anden i flaskan*.

⁵⁹ Ann-Charlotte Smedler och Karin Drake, ”Identitet och kön,” i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang (Stockholm: Natur och Kultur, 2006), 57.

⁶⁰ Björn Nilsson, *Om socialpsykologi och socialpsykologiskt tänkande* (2005).

⁶¹ Mark B Tarrant, Liam MacKenzie and Lisa A. Hewitt, “Friendship Group Identification, Multidimensional Self-concept, and Experience of Developmental Tasks in Adolescence”, *Journal of adolescence*, 29, (4), (2006): 627-640.

⁶² Frisé och Hwang, *Ungdomar och identitet*, 12.

⁶³ Jerlang et al., *Utvecklingspsykologiska teorier*, 93.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Frisé och Hwang, *Ungdomar och identitet*, 12.

⁶⁷ Erikson, *Ungdomens identitetskriser*, 75.

⁶⁸ Ibid., 134.

⁶⁹ Frisé & Hwang, *Ungdomar och identitet*, 12.

Ungdomar behöver under ungdomsåren ett slags andrum från ansvar och plikter, ett så kallat psykologiskt *moratorium*. Perioden kännetecknas av ett sökande då de kan leva lite vid sidan av samhället och pröva tillfälliga roller, vilket skulle göra det möjligt för ungdomarna att ”hitta sig själva”.⁷⁰

Sett till en av identitetens komponenter, självkänsla, är självkänslan hos ungdomar starkt relaterad till kroppsuppfattningen. Denna relation verkar vara ännu mer tydlig för flickor än för pojkar. De som har en mer negativ inställning till sin kropp har alltså överlag en mer negativ uppfattning om sig själv och de löper också något större risk att drabbas av andra problem till exempel nedstämdhet och depression.⁷¹

Eriksons utvecklingsteori är användbar i studien eftersom den ger *en* förklaring till hur flickor skapar sin identitet, och vilka komponenter som spelar in när identiteten blir problematisk. Användbara begrepp för detta är bland annat identitetsförvirring och negativ identitet, som också skulle kunna förklara varför alkoholkonsumtion tenderar att bli problematisk bland flickor. Teorin kommer även att användas i analysen av omgivningen, där den ger en bild av betydelsen av föräldrar och kamrater.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ann Frisé, ”Kropp, utseende och sexualitet,” i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang (Stockholm: Natur och Kultur, 2006), 24.

4 Metod

I detta kapitel motiveras inledningsvis urval samt val av undersökningsmetod. Därefter följer en beskrivning av hur litteratur söktes och intervjuerna genomförts. Vidare redogörs för etiska överväganden samt transkribering och analysförfarande. Avslutningsvis förs en diskussion kring validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet.

4.1 Urval

Ursprungstanken var att intervjua sex-åtta tonårsflickor på Maria Ungdom med alkohol som primär drog. Då detta av olika skäl inte var genomförbart beslutades i samråd med handledaren att använda redan upparbetade kontakter på Maria Ungdom och istället anlägga ett behandlarperspektiv.

En tidigare praktikhandledare på Maria Ungdom fungerade som kontaktperson och åtog sig att boka in personal för intervjuer. Önskemål framfördes om åtta intervjupersoner vilka skulle representera båda könen, komma från både Landstinget och Socialtjänsten, ha blandad ålder, olika yrkestitlar samt olika lång erfarenhet av arbete på Maria Ungdom.

Genom att använda ett strategiskt urval på detta sätt ökar chansen att det insamlade materialet kommer att innehålla adekvata data, med potential att ge relevanta svar på frågeställningen.⁷²

Urvalet gjordes av kontaktpersonen utifrån önskemålen vilket gav totalt åtta intervjupersoner, två män och sex kvinnor. Det skiljde 32 år mellan den yngste och den äldste och de kom från både Landstinget och Socialtjänsten och hade varierande erfarenhet på Maria Ungdom. Fyra hade upp till tio års erfarenhet, två hade mer än 20 års erfarenhet och två hade däremellan. Representerade yrkeskategorier var en specialistsjuksköterska inom psykiatri, två familjeterapeuter, en leg. psykoterapeut och fyra socialsekreterare.

4.2 Val av undersökningsmetod

Då uppsatsens forskningsfrågor bland annat gällde hur behandlare upplever alkoholens effekter bland flickor med problematisk alkoholkonsumtion, ansågs kvalitativa forskningsintervjuer som det mest tillämpliga. Undersökningsmetoden påverkades inte av valet att intervjua behandlare istället för flickor, då det trots byte av intervjupersoner, handlade om upplevelser. Den kvalitativa metoden ansågs kunna besvara studiens frågor. Enligt Kvale är den kvalitativa undersökningsmetoden ett bra val då det handlar om att fånga erfarenheter och uppfattningar, vilket var det som eftersträvades.⁷³

En kvantitativ metod hade gett ett större antal respondenter, vilket dock i denna studie troligen inte ökat möjligheterna till generaliseringar. Detta då urvalet var knutet till Maria Ungdom och därför inte kunde anses som slumpmässigt oavsett om personal eller flickor blivit intervjuade och oavsett intervjumetod.⁷⁴ En kvantitativ metod hade inte givit samma möjlighet till öppna frågor och följdfrågor, vilket bedömdes som viktigt när det gällde frågor om uppfattningar om alkohol och dess effekter.

Enskilda intervjuer valdes i förhoppningen att få den enskilda behandlaren uppfattning i ämnet och att på detta sätt också möjligen kunna hitta skillnader påverkade av respondenternas olika erfarenheter, både i antal anställningsår men också i deras utbildning. Fördelen med enskilda intervjuer bedömdes också vara att var och en skulle ges en större

⁷² Kirsti Malterud, *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning* (Lund: Studentlitteratur, 1998), 56.

⁷³ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund: Studentlitteratur, 1997), 70.

⁷⁴ *Ibid.*, 210.

möjlighet att delge sin uppfattning och att detta skulle möjliggöra diversifierade svar i större utsträckning än vid till exempel fokusgruppintervjuer.⁷⁵

Gruppintervjuer hade kanske frambringat möjligheten att genom en diskussion mellan respondenterna generera tankar eller svar som inte kom fram i de enskilda intervjuerna. I denna studie valdes dock att ta större hänsyn till den enskilda respondentens möjlighet att komma till tals och få tid att fundera igenom sina svar.

4.3 Litteratursökning

Litteratursökningen påbörjades i de svenska bibliotekskatalogerna *Libris* och *Substansen* där nyckelorden begränsades till *ungdom*, *identitet* och *alkohol*. Även sökmotorn Google användes. Därefter övergick sökningen till de tre databaserna PsycINFO, Social Services Abstracts och Sociological Abstracts. Här användes de engelska sökorden *adolescent*, *identity*, *self presentation*, *alcohol* och dess synonymer. Litteratur har även sökts via referenslistor i forskningslitteratur och i tidigare skrivna uppsatser i ämnet. Uppsatserna har hittats via Libris uppsök. Materialet sällades genom att studier med medicinska eller psykiatriska perspektiv valdes bort.

Både svensk och utländsk forskning och litteratur har använts, företrädesvis anglosaxisk, eftersom det fanns mer omfattande forskning inom ämnet därifrån. Förhoppningen var att genom detta förfarande få fram aktuell litteratur och forskning.

4.4 Intervjubeskrivning

Totalt genomfördes åtta intervjuer. Alla intervjuerna genomfördes i Maria Ungdoms lokaler på Kungsholmen och spelades in på band. Först genomfördes en provintervju med kontaktpersonen vilken hölls i ett samtalsrum. Provintervjun, som även valdes att ingå i resultatet, gjorde att vissa förbättringar genomfördes till nästkommande intervjuer, såsom att hålla intervjutiden till en timme, placera bandspelaren närmare intervjupersonen och lägga till ett antal förtydligande frågor.

Kontaktpersonen bokade och tilldelade ett rum för resten av intervjuerna, vilka hölls dagtid under två dagar i november (2006). Rummet var ett konferensrum och används vanligen för möten bland personalen och aldrig i klientsamtal. Innan intervjun informerades intervjupersonerna skriftligt och muntligt om syftet med studien samt konfidentialitetskravet, för att de skulle kunna svara så öppet som möjligt om de ämnen som togs upp. (Se bilaga 2.)

Båda författarna närvarade vid intervjuerna och ledde hälften av intervjuerna var. Den andre satt med, lyssnade och ställde eventuella kompletterande frågor. I valet av vem som skulle leda vilken intervju togs hänsyn till att den som tidigare gjort praktik på Maria Ungdom inte skulle intervju handledaren (tillika kontaktperson) för att på så sätt undvika en eventuell intervjuareffekt.⁷⁶

De ändringar som gjordes i planeringen var att flytta två intervjuer till den andra intervjudagen på grund av att den ena intervjupersonen var mycket stressad och den andra hade tagit fel på tid. Intervjusituationerna uppfattades som lugna och avslappnade och att respondenterna hade den tid de behövde för att tänka efter och svara.

Intervjuguiden konstruerades dels efter Kvales resonemang om att försöka nå det *deskriptiva*, som innebär att intervjun försöker erhålla nyanserade beskrivningar av olika aspekter.⁷⁷ Inspiration kom även av Esaiasson et al. som skriver att man ska tänka *tematiskt*,

⁷⁵ Se Peter Esaiasson et al., *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (2:a rev. uppl.) (Stockholm: Norstedts Juridik, 2003), 279.

⁷⁶ Esaiasson et al., *Metodpraktikan*, 293.

⁷⁷ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 36-37.

det vill säga att intervjuguiden ska knyta an till undersökningens problemställning.⁷⁸ Intervjupersonerna ombads beskriva vissa teman: flickorna som kommer till Maria Ungdom, vad flickorna beskriver som det negativa och positiva med alkohol, hur omgivningen påverkar flickorna och deras alkoholkonsumtion, samt flickornas självbild, identitet och utveckling.

Intervjufrågorna utformades tillsammans utifrån ovan beskrivna ämnen och påverkades till viss del av frågor från tidigare forskning och hur dessa var ställda.⁷⁹ Intervjuguiden återfinns som bilaga nr 1.

4.5 Etiska överväganden

Denna studie hade *Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets forskningsetiska principer* som utgångspunkt. Här finns fyra huvudkrav; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.⁸⁰

Informationskravet beaktades genom att intervjupersonerna informerades både skriftligt och muntligt om syftet med uppsatsen, att deltagandet var frivilligt, vad deras uppgift var, samt när och hur forskningsresultaten kommer att offentliggöras.

Samtyckeskravet tillgodosågs genom att informera om ovan nämnda delar samt informera om att intervjun kunde avbrytas när som helst utan negativa följder.

När respondenterna upplystes om konfidentialitetskravet inför varje intervju; att de skulle vara anonyma, uppgav flera respondenter att de inte behövde vara anonyma utan kunde stå med namn och/eller yrkestitel. För att få en samstämmighet diskuterades detta med samtliga och beslut togs att alla kunde stå med sin yrkestitel. Därför blev inte intervjupersonerna helt aidentifierade.

Nyttjandekravet beaktades genom tydlighet med vad materialet ska användas till. Respondenterna informerades om att det bara är författare, handledare och examinator som har tillgång till bandinspelning och transkribering, samt att intervjumaterialet kommer att förstöras efter godkänt examination. Dessutom informerades respondenterna om att denna C-uppsats är en offentlig handling och att vem som helst kan begära ut den, samt att den kommer att finnas tillgänglig på Internet. Information till intervjupersonerna återfinns som bilaga nr 2.

Genom att intervjua personal på Maria Ungdom istället för flickor själva minskade antalet etiska dilemman det annars varit tvunget att tas hänsyn till. I de sökningar som gjordes inför denna studie uppmärksammades att det inom svensk alkoholforskning ses som problematiskt och oetiskt med forskning som fokuserar på positiva effekter av alkohol. Sverige har i internationella forskningssammanhang också blivit kritiserat för att för ensidigt forska om de negativa aspekterna.⁸¹ Ämnet i sig kan därför diskuteras utifrån ett etiskt perspektiv.

Det kan anses oetiskt att fokusera på positiva aspekter av alkoholkonsumtion och att det inte är etiskt försvarbart när det handlar om barn under 18 år, för vilka alkoholkonsumtion därtill inte är laglig. Alkohol i sig kan troligen inte anses vara något positivt för ungdomar under 18 år sett ur ett vuxet perspektiv, men däremot kan ungdomar ha en annan, och mer positiv, syn på alkohol och dess effekter. Det är intressant också i det avseendet att vuxna för att bemöta denna positiva syn blir medvetna om att den finns och hur den ser ut. På Maria Ungdom är behandlarna medvetna om denna positiva syn och tar det i beaktande i samtal med ungdomar.

⁷⁸ Esaiasson et al. *Metodpraktikan*, 290.

⁷⁹ T.ex. Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*, 88-96.

⁸⁰ Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (1999), 6.

⁸¹ Lalander, *Anden i flaskan*, 23, 345.

Denna studie tog inte enbart upp de positiva effekterna vilket förhoppningsvis gav studien en balans mellan det positiva och det negativa som kan anses etiskt.

4.6 Transkribering och analysförfarande

Före provintervjun bestämdes hur transkriberingen skulle utföras för att bli så lika som möjligt. När provintervjun genomförts påbörjades genast transkriberingen, av vilken hälften var gjordes och jämfördes. Därefter skrevs intervjuerna ut vartefter de gjordes, och transkribering gjordes av den som inte varit intervjuledare. Intervjuerna skrevs ut ordagrant från början till slut men utfyllnadsljud och felsägningar utelämnades för att utskriften skulle få ett bättre flyt och bli lättare att läsa. Att skriva ut en intervju är en tolkande process i sig enligt Kvale.⁸² Den subjektiva tolkningen minskade förhoppningsvis genom den uppdelning av transkriberingarna som gjordes.

Bearbetning av data gjordes både tillsammans och individuellt. Som analysmetod av utskrifterna valdes *meningskategorisering* vilket innebär att materialet kodalas i kategorier eller i olika teman. Detta gör materialet mer överblickbart och lättbearbetat.⁸³ De teman som valdes kopplades till uppsatsens frågeställningar. När den tematiska grupperingen var klar lästes transkriberingarna igenom ytterligare för att hitta uttalanden från varje respondent som sedan kunde föras in under respektive tema. Nästa steg var att undersöka vilka likheter respektive olikheter som fanns under temana. För att jämföra de olika respondenternas uttalanden analyserades yttrandena utifrån de valda teorierna vilket redovisats i en delanalys i slutet av varje tema. Där gjordes även kopplingar till tidigare forskning.

Enligt Kvale bör intervjuer återges i skriftspråklig form.⁸⁴ Citaten redigerades till viss del för att göras läsvänligare, vilket också gav en mer rättvis bild av vad intervjupersonerna ville förmedla. Pauser och andra ljud som inte kunde tolkas som ord togs bort. Vid längre citat raderades mindre relevanta delar och ersattes med (...).

I resultat- och analysdelen valdes att presentera respondenterna med deras yrkestitel efter citat, i övrigt kallades de behandlare eller respondenter.

4.7 Diskussion av ordval i frågeställning

Det är känt att det finns negativa effekter av alkoholkonsumtion. I forskningsfrågan om alkoholens negativa effekter användes därför formuleringen *vilka negativa effekter* istället för *finns det negativa effekter...* I formuleringen kring positiva effekter användes *finns det positiva effekter* av den anledningen att alkoholforskning i Sverige tidigare inte fokuserat på positiva effekter i någon större utsträckning.

4.8 Validitet

Validitet syftar på i vilken utsträckning det som avsetts att undersökas verkligen har blivit undersökt. Vidare är validitetsgranskning något som ska beröra alla stadier i forskningsprocessen.⁸⁵ Syftet med denna studie var att utifrån ett behandlarperspektiv se hur alkohol kan ha betydelse för identitetsutvecklingen hos flickor samt vilka faktorer i omgivningen som kan ha betydelse. För att åstadkomma detta genomfördes åtta intervjuer med behandlare på Maria Ungdom.

I denna uppsats kan ämnet i sig vara en validitetsfråga då vissa frågor, till exempel alkoholens positiva effekter på identitetsutvecklingen, skulle kunna uppfattas som känsliga och därmed inte ge helt ärliga svar.

⁸² Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 147.

⁸³ *Ibid.*, 174, 180.

⁸⁴ *Ibid.*, 241.

⁸⁵ *Ibid.*, 213ff.

Validiteten av ett material säkras genom att se om svaren är giltiga och besvarar de frågeställningar som undersökningen haft.⁸⁶ För att hålla fokus lades mycket tid ned på att formulera syfte och forskningsfrågor. Intervjuguiden med olika temaindelningar var till stor del utformad så att den skulle ge svar på uppsatsens frågeställningar. Den byggde även till viss del på tidigare forskning, vilket är ett sätt att öka validiteten, eftersom arbetet fortsatte utifrån den kunskap som redan finns.⁸⁷ Hög validitet förutsätter också att de valda teorierna på ett hållbart sätt kan hjälpa till att besvara forskningsfrågorna.⁸⁸

Under intervjuerna frågades om intervjupersonerna blivit rätt uppfattade för att kunna rätta till eventuella felaktiga tolkningar. Vissa frågor upprepades även mot slutet av intervjun, för att försäkra om mer uttömmande svar. Att det var två som intervjuade kunde också påverka validiteten genom att den som inte ledde intervjun hade möjlighet att fokusera på att frågeställningarna besvarades.

Validiteten kunde ha varit högre om teorierna varit mer inlästa för att ställa ”rätt” frågor eller genom att göra uppföljningsintervjuer. Att behandlarna intervjuades endast vid ett tillfälle kan ha inneburit en begränsning. Troligen hade flera intervjuer gett studien en mer detaljerad beskrivning och ett större djup.

Andra validitetsproblem som kan ha förekommit är om behandlarna anpassade sina svar till vad de upplevde att det förväntades av dem. Det kan därmed också diskuteras hur sannolikt det är att vi verkligen fått en sann bild av personalens uppfattning om alkoholens roll i flickors identitetsskapande. Det fanns dock inte några skäl att tro att intervjupersonerna lämnade felaktiga fakta.

En annan fråga var om intervjupersonerna kunde särskilja flickor som är 16-17 år, eller om de tappade detta fokus. Detta kan ha påverkat validiteten men också reliabiliteten. Däremot har behandlarna en gedigen erfarenhet samt att de arbetat med flickor under en längre tidsperiod, vilket stärker validiteten och reliabiliteten. En nackdel med erfarenheten skulle kunna vara den påverkan de kan ha tillägnat sig av många år inom samma verksamhet; att exempelvis bli insocialiserade i sitt sätt att tänka.

4.9 Reliabilitet

Med reliabilitet menas att den kunskap som producerats är framtagen på ett tillförlitligt och hederligt sätt. Det viktigaste medlet som använts för att höja tillförlitligheten är att informera väl under vilka förutsättningar resultaten har utvecklats.⁸⁹ Metoden för datainsamlingen beskrevs noggrant och intervjuguiden bifogades som bilaga, för att läsaren själv skall kunna bedöma tillförlitligheten. Vidare lades arbete ned på att presentera resultatet på ett vis som företrädde respondenternas svar så riktigt som möjligt, exempelvis genom att ha med citat.

Med reliabilitet kan också ses som att: skulle samma metod ge liknande svar om någon annan genomförde undersökningen? Vidare; hur tillförlitligt är resultatet? Det är svårt att spekulera i om andra personer skulle få samma resultat.

Under testintervjun gjordes en kontroll av kvaliteten på bandspelaren för att minimera risken att intervjuerna skulle bli otydliga. Vidare genom att båda författarna var närvarande under intervjuerna och genomförde varannan intervju, minskade förhoppningsvis påverkan på grund av ordval, betoningar och olika sätta att prata med olika människor, vilket annars kunde ha stört. Även neutral klädsel beaktades.

Som tidigare nämndes var det kontaktpersonen som valde plats för intervjuerna. Det skulle kunna vara ett reliabilitetsproblem att intervjuas personalen i deras egna lokaler, där

⁸⁶ Jan-Erik Ruth, ”Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition”, *Gerontologia*, 5, (4), (1991): 277-290.

⁸⁷ Esaiasson et al., *Metodpraktikan*, 64.

⁸⁸ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 214.

⁸⁹ Malterud, *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*, 27.

yrkesrollen är så påtaglig att de skulle kunna få svårt att svara ur ungdomarnas perspektiv. Det kan dock ses som en styrka att personalen kände sig trygg med omgivningen och att de inte sattes i samma situation, dvs. i rumslig mening, som sina klienter.

Det fanns hos författarna en medvetenhet om att det faktum att en av dem tidigare praktiserat på Maria Ungdom skulle kunna ha påverkat respondenternas svar under intervjutillfället. Respondenterna kan ha upplevt att de förväntades svara på ett visst sätt, eller att svaren inte skulle stämma överens med vad de tidigare sagt, då det handlat om vad de vill skall förmedlas ut till en praktikant, istället för vad de uppfattar att ungdomarna upplever. Förhoppningen var dock att respondenternas erfarenhet och kunskap skulle uppväga detta. Efter övervägande föreföll intervjuareffekten även ha fördelar, som exempelvis en mer avslappnad situation och att frågorna tack vare erfarenhet kunde omformuleras.

Tillförlitligheten ökade förhoppningsvis också genom att transkriberingen gjordes av den som inte ställde frågorna under intervjun.

4.10 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handlar om i vilken utsträckning det genom de svarande kan dras slutsatser om hela målpopulationen. Det finns olika sätt att generalisera. Huruvida resultaten i denna uppsats går att generalisera är svårt att spekulera i. I kvalitativ forskning är det svårt att generalisera till individer i statistisk mening.⁹⁰ Eftersom urvalet i denna studie var strategiskt och inte slumpmässigt, kan det inte generaliseras till populationen i sin helhet. Denna uppsats består av åtta intervjuer. Resultatet är därför också begränsat vad gäller generaliserbarheten.

Enligt Ruth gäller det att hitta en balans mellan de data man själv samlat in och den forskning och annat material som finns tidigare i ämnet. På så sätt finns en viss möjlighet att dra allmänna slutsatser och därmed öka generaliserbarheten.⁹¹ I analysen valdes därför att jämföra resultaten från denna studie med resultat från tidigare forskning som berör studiens ämne. Resultaten har till viss del kunnat knytas till tidigare forskning, vilket pekar på att det skulle kunna finnas ett mått av generaliserbarhet.

⁹⁰ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 210.

⁹¹ Ruth, *Reliabilitets- och validitetsfrågan*, 289.

5 Resultat och analys

I denna resultat- och analysdel presenteras först Maria Ungdom, flickorna som besöker Maria Ungdom, intervjupersonernas uppfattning om deras självbild och självkänsla samt intervjupersonerna själva. Därefter redogörs för intervjupersonernas uppfattning om de positiva och negativa effekterna av alkoholkonsumtion samt dess påverkan på självkänsla, självbild och identitetsutveckling för flickor med problematisk alkoholkonsumtion. Slutligen presenteras resultatet av intervjupersonernas uppfattning om flickornas omgivnings påverkan. Analysen av resultatet utgår från valda teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning.

5.1 Presentation

5.1.1 Maria Ungdom

Maria Ungdom har funnits sedan 1966 och var från början ett samarbete mellan Barnvårdsnämnden i Stockholms Stad och Hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholms Läns Landsting. I alla besök deltog landsting och socialtjänst för att ge en helhetsuppfattning om ungdomen. 2006 gjordes en uppdelning av landstinget och socialtjänsten vilket innebär att socialtjänsten inte längre deltar i akutärenden på samma sätt som tidigare. Gemensamt för arbetet både på socialtjänstens och landstingets öppenvård bygger på strukturerade samtalsserier med ungdomar och föräldrar, enskilt eller tillsammans.⁹²

Maria Stockholm – Socialtjänsten, är en lokal mottagning för unga med missbruksproblem i Stockholms Stad. Mottagningen erbjuder bedömning och utredning för ungdomar upp till 20 år som är i riskzon för att utveckla ett missbruk eller har missbruk/beroende. Mottagningen är ett samarbete mellan socialtjänst, Maria Ungdomsenhet och Maria Ungdom, Stockholms Läns Landsting. Maria Stockholm kan erbjuda öppenvårdsbehandling inriktad på familj och nätverk där provtagning ingår. De har specifika program som cannabis-, tonårs- och föräldraprogram men utför också uppsökande arbete i centrala Stockholm och på Kronobergshäktet genom Ungdomsjouren.⁹³

Maria Ungdom – Landstinget, är landstingets enhet för hälso- och sjukvård för barn och ungdomar upp till 20 år med missbruk i hela Stockholms län. Vården omfattar medicinsk, psykiatrisk och psykologisk diagnostik och behandling. Ungdomar med sjukdom och svårigheter orsakade av missbruk kan erbjudas vård hela dygnet. Maria Ungdom har ett tätt samarbete med alla kommuner och avsikten med samarbetet är att erbjuda ungdomar medicinsk/psykiatrisk/social utredning och om så behövs fortsatt kontakt eller behandling i hemkommunen. En del familjer erbjuds hjälp på Maria Ungdoms öppenvård. Maria Ungdom är en del av Beroendecentrum Stockholm som bedriver beroendevård i landstingets regi.⁹⁴

Maria Ungdom är uppdelad i fyra funktioner; akutmottagning, korttidsavdelning, behandlingsteam och öppenvårdsteam.⁹⁵

5.1.2 Flickorna som kommer till Maria Ungdom

För att beskriva hur unga flickor påverkas av alkohol, intervjuades behandlare på Maria Ungdom. De ombads beskriva dessa flickor och detta används sedan som utgångspunkt när frågan om hur alkoholen påverkar flickorna tas upp. Som en bakgrund och utgångspunkt inför frågeställningarna, sammanfattas en presentation av flickorna som kommer till Maria Ungdom.

⁹² Andersson, *Marias Barn*, 156.

⁹³ www.mariaungdom.nu

⁹⁴ www.mariaungdom.nu

⁹⁵ Andersson, *Marias Barn*, 155.

De unga flickor som kommer till Maria Ungdom delas upp i fyra olika grupper av barn- och ungdomspsykiatern Mari Ahlgren på Maria Ungdom, vilket också varit utgångspunkt för personalens uppdelning av flickorna:

Den första gruppen är flickor utan större problem, som kommer till Maria Ungdom på grund av en tillfälligt hög alkoholkonsumtion. Dessa flickor behöver sällan en längre samtalskontakt. I denna studie är denna grupp flickor inte aktuell.

Den andra gruppen flickor är ”partyprinsessorna”. Dessa flickor är 16 – 17 år, bor i förort eller innerstad. De tillbringar sin tid på så kallade inneställen i Stockholms innerstad där de konsumerar stora mängder alkohol. Ofta blir de bjudna på detta av män 20 – 30 år som de också kan ha ett förhållande med. Flickorna uppfattar inte själva att de har problem utan ser sig som lyckade, trots att de befinner sig i en riskzon för både alkohol- och narkotikaberoende.

Den tredje gruppen flickor är lite yngre, 14 – 15 år. Dessa flickor har ofta beteendestörningar, skolproblem och relationsproblem. De dricker regelbundet och har ofta stora konflikter med föräldrar och skola. Föräldrar och skola är mycket oroliga över flickornas beteende och även för att flickorna skall övergå till narkotika.

Den fjärde gruppen flickor är 16 år och har i många fall tidigare tillhört grupp tre. Flickorna har nu fler problem än alkohol. Många har slutat skolan eller går på alternativa program. De lider av ångest, depressioner eller självskadebeteende och har ofta ett cannabis- eller amfetaminmissbruk förutom alkoholen.⁹⁶

Fokus i denna studie var flickor 16 – 17 år, varför grupperna två och fyra var de intressanta och också de grupper respondenterna hänvisade till i sina svar. Nedan redovisas behandlarnas beskrivning av flickorna:

Under intervjuerna refererar två behandlare ofta till ”partyprinsessorna” som trots hög alkoholkonsumtion kan sägas ha en god social förmåga, stort nätverk och ofta klarar sig bra i skola och i sina familjer. Dessa flickor kan dock ha psykisk ohälsa i samma utsträckning som de flickor som självmedicinerar med alkohol.

Tre behandlare beskriver flickor med många riskfaktorer: svårigheter socialt, i skolan, missbruk i familjen, föräldrar som saknar kapacitet att sätta gränser eller att se flickorna. Dessa flickor har ofta konflikter med sina familjer vilket kan leda till ännu större alkoholkonsumtion. En av dessa behandlare beskriver alkoholen som en överlevnadsstrategi och att den fungerar som ångstdämpare och ger en flyktmöjlighet för dessa flickor. Samma behandlare talar om att många av flickorna haft depressioner vid ett flertal tillfällen under sin barndom som inte uppmärksammats eller tagits på allvar.

Det fanns också mer allmängiltiga beskrivningar av flickorna. En behandlare beskriver flickorna som att de lever i nuet, är unga och känner sig odödliga och kan dricka alkohol kontinuerligt flera dagar i sträck, för att sedan kanske hamna på Maria Ungdom. En annan behandlare talar om flickor som ”hänger på” killarna och dricker alkohol enbart för att det är något som sker i umgänget, men att dessa flickor också kan utveckla ett eget beroende och att de då också kan dricka för att dämpa sin ångest och smärta. En behandlare ser inte någon homogenitet alls hos flickorna som kommer till Maria Ungdom.

Flickorna har enligt behandlarna dock många gemensamma drag. De har en hög alkoholkonsumtion och utsätter sig för risker under berusning. Många söker bekräftelse och uppmärksamhet, dock på olika arenor och med olika resultat. En behandlare beskriver att partyprinsessorna får mycket positiv feedback av sitt beteende och att flickorna som uppehåller sig ute i förorten får mer oro och konflikt som resultat av sin alkoholkonsumtion.

⁹⁶ Mari Ahlgren, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 16-17.

Flickornas motiv till att dricka kan dock anses som generellt där respondenternas svar kan delas in i tre kategorier. Den första kategorin är att dricka "för att alla andra gör det", den andra är flickorna som använder alkohol som självmedicinering och den tredje är de som vill skaffa sig bättre självförtroende för stunden; kanske för att kunna ta kontakt med en partner eller med någon person de inte annars vågar ta kontakt med.

Enligt samtliga respondenter har flickorna en negativ självbild, vilket beskrivs i termerna *låg, bristande, krackelerad* och *svag*. De har dålig tilltro till sig själva och uppfattar sig som mindre värda och att de inte duger. Enligt en respondent är flickornas självbild sökande, instabil och de har ofta svårt att tycka om sig själva.

Flickornas självförtroende kan variera mycket enligt respondenterna. Fyra behandlare säger att flickornas självförtroende är samstämmig med deras självbild, medan en uttrycker att självförtroendet kan vara bra inom andra områden och att flickorna i många fall är säkra på att de kan klara av saker som till exempel slutföra skolan med bra betyg.

När det gäller identiteten skiljer sig respondenternas svar. Några uppfattar flickornas identitet som utvecklad; att de är sökande och kan ha svårt att identifiera sig alls. Flickorna kan uppfatta sig som annorlunda, att de inte passar in. Andra respondenter uppfattar deras identitet som klar, men att detta är negativt då flickorna uppfattar sig som värdelösa, odugliga och att de aldrig kommer att lyckas. Ytterligare andra respondenter uttrycker att det mer är som att flickorna söker sin identitet genom att bete sig på ett visst sätt och att drickandet av alkohol är den inträdesbiljett flickorna har för att bli vuxna och slippa vara barn. De testar rollen som vuxen och strävar efter att vara äldre och mer mogna än de egentligen är.

5.1.3 Intervjupersonerna

Urvalet gjordes med avsikten att respondenternas olika erfarenhet, kön, ålder etc. skulle kunna reflekteras i de svar de lämnade under intervjutillfället. Det visade sig under analysen att så inte var fallet då det inte upptäcktes gemensamma nämnare till exempel mellan de med lång erfarenhet eller mellan de med samma utbildning. I resultatet presenteras därför intervjupersonerna som *respondenter* eller *behandlare* men där det känts relevant att återge respondenten med yrkestitel har så gjorts.

5.2 Alkoholens positiva effekter och dess påverkan på självkänsla, självbild och identitetsutveckling

5.2.1 Positiva effekter

Det här sociala, att de har kul ihop med sina kompisar, de blir mer avslappnade, mindre blyga, att de slutar tänka på det som är jobbigt. (Socialsekreterare)

När respondenterna svarar på vad flickorna beskriver som det positiva med alkohol och berusning, är det många saker som räknas upp. Det finns flera gemensamma nämnare i svaren, så respondenternas uppfattningar verkar ganska lika. Det som återkommer från flest behandlare är *mod*; sju säger att flickorna blir modigare med hjälp av alkoholen, de vågar mer och blir mindre blyga. Det de vågar är att säga vad de tänker och känner, kontakta killar och flirta, ta för sig mer och att våga gå på fest.

Sex respondenter tar upp den *sociala aspekten*; att det är socialt att dricka och ingår i flickornas umgänge, det gör att de är med i gruppen, de har roligare med kamraterna, roligare på fester och kan dansa.

Lika många skildrar en positiv effekt såsom en *motsats till det negativa*; det vill säga att alkoholen gör att flickan kan komma ifrån det som hon upplever som jobbigt. Hon slipper

känna ångest och slipper tänka på till exempel relationsproblem och självmordstankar. Andra effekter som återkommer är att flickorna blir gladare, avslappnade och mår bra.

Det här sociala, glättiga, att bli kontaktad, kunna kontakta, våga säga saker som man inte säger annars, dansa, flirta, närma sig killar eller närma sig överhuvudtaget (...) snyggare, tjugigare. (Socialsekreterare)

Dessa svar visar att det verkar finnas positiva effekter av alkohol. Nedan redogörs för om alkohol kan påverka flickors självkänsla, självbild och identitetsutveckling på ett positivt sätt och i så fall hur.

5.2.2 Självkänsla

Sett till alkoholens påverkan på flickornas självkänsla är bilden som målas upp entydig. Samtliga behandlare tillstår att alkohol stärker självkänslan hos flickorna. Det som dock betonas av alla är att effekten är kortsiktig. Vad alkoholen gör för självkänslan i stunden är, enligt behandlarna, bland annat att flickorna känner sig ”häftigast i världen”, blir sedda och bekräftade, blir säkrare, de får vara med, blir gladare och vågar mer:

Det kan man ju bli när man är påverkad eller full, man kan vara Tarzan en stund, så är det ju. Det är mycket därför man krökar; för självkänslan, för att bygga upp självkänslan en stund. När man är lagom full är man häftigast i världen. (Socialsekreterare)

Två respondenter sammanfattar den ökade självkänslan som ”berusningens vinst för stunden”:

Ja, för stunden, i berusningen. Att man blir säkrare, man blir roligare, man vågar dansa mer, man vågar prata mer, man blir belevad (...) men det håller inte i längden, det är inte något bestående förstås utan det är berusningens vinst för stunden. (Leg. psykoterapeut)

Ja, i stunden skulle jag se det. Jag tänker på de här tjejerna som beskriver att de blir gladare och mer avslappnade och får roligare... men i längden... nej. (Socialsekreterare)

Citaten ger en bild av att självkänslan inte verkar hålla i sig långsiktigt. Flera behandlare säger också uttryckligen att flickorna *inte* kan använda sig av den positiva självkänslan från berusat tillstånd i ett längre perspektiv eller i andra sammanhang.

5.2.3 Självbild

De tycker att de blir lite mer modiga och de kan tuffa till sig. De har någon sorts bild av hur de ser ut när de är fulla (...) de tror ju själva att de är ballast på Stureplan. (Specialistsjuksköterska)

När man fått lagom mängd alkohol blir man vacker, får sångröst, blir spirituell och dansar som en gud. (Socialsekreterare)

Eftersom självkänsla och självbild är besläktade begrepp, kan svaren på *om* och i så fall *hur* alkoholkonsumtion påverkar självbilden positivt, tyckas liknande som för självkänslan. Flickorna verkar ha en bild av sig själva under berusning som förändrats till något positivt, enligt samtliga behandlare. Berusningen för med sig att flickorna lämnar sin annars negativa självbild och ser på sig själva som vackra, snygga, modiga, lite vuxnare, att de kan sjunga, dansa och att de får vara med, säger respondenterna.

De blir den här sociala, glada, modiga tjejen som vågar säga vad hon tycker, vågar sjunga om hon vill, vågar uttrycka sig på massa olika sätt, den blir hon. (Familjeterapeut)

Den positiva självbilden förstärks när de har druckit alkohol. De blir mera som de skulle vilja vara... *tror de*. (Familjeterapeut)

Några behandlare tar upp skillnaden mellan den upplevda självbilden flickan kan ha under berusning med hur hon egentligen uppfattas av sina kamrater och omgivning i samma stund. De som i ovanstående citat har självbilden "ballast på Stureplan" kan, enligt behandlarna, få höra av sina kamrater att de egentligen har legat och badat i sina egna spyor.

Sammanfattningsvis är behandlarnas uppfattning att den förstärkta självbilden bara verkar finnas för stunden och återigen ingenting som flickan kan ta med sig i förlängningen, där alkoholen enbart verkar påverka självbilden på ett negativt sätt:

De här lyckas ju ibland få en ganska hyfsad självbild, när de just har druckit: "jag duger" men när alkoholen försvinner... så sjunker de tre meter. (Familjeterapeut)

5.2.4 Identitetsutveckling

På frågan om alkoholkonsumtion kan stärka identiteten lämnas blandade svar. Två behandlare säger klart och tydligt nej, medan övriga lämnar varierande svar, inte alltid entydigt ja eller nej. Flera av dem tar upp aspekten av att identiteten kan stärkas kortsiktigt, men inte i någon djupare bemärkelse. Ett par behandlare kopplar den stärkande effekten till gruppidentitet i betydelsen att flickorna kan bli stärkta av att de tillhör ett visst gäng och får vara med.

Ett sätt att utforska och utveckla sin identitet kan beskrivas i termer av att testa olika roller. På frågan om flickorna testat olika roller under berusning har behandlarna olika uppfattningar. Två håller inte med om att flickorna gör det, fem håller med i frågan medan en behandlare säger att hon inte vet. Vilka roller det kan handla om råder det blandade meningar om, med undantag för en gemensam nämnare; en roll kopplad till sexualiteten. Fyra behandlare skildrar en roll där flickan anspelar på sin sexualitet; hon testat att vara ung kvinna, hon flirtar och följer med killar, hon framhäver sig. En respondent säger uttryckligen att detta är en framgångsrik väg, vilket man ska vara medveten om; flickorna får killar och de får uppmärksamhet genom denna roll:

Det de *här* tjejerna framför allt anspelar på är ju sin sexualitet, att framhäva sig själva (...) de anspelar oerhört mycket på sin sexualitet och det är en framgångsrik väg, det ska man vara medveten om (...) de får killar, de får uppmärksamhet. (Familjeterapeut)

Andra roller som skildras handlar om att vara mer mogen än man är, vara drivande i gruppen, testa gränser, vara en ung kvinna som vågar, att vara bäst, smartast och modigast eller bara en roll som är mer enkel, okomplicerad och långt ifrån hur flickan är i vanliga fall.

Alla behandlare svarade på om flickorna säger att de upplever att de utvecklas med hjälp av alkohol. Av svaren framgår att meningarna går isär. Två behandlare svarar nej utan förbehåll. Ytterligare två svarar nej, men med vissa jakande tillägg; de kan se att flickorna ser en social utveckling med sitt drickande. Flickorna lär sig att vara sociala och tränar sig i att umgås med alkohol och därmed får de en viss utveckling, enligt behandlarna. De övriga fyra behandlarna antyder att flickorna säger sig uppleva en utveckling med hjälp av alkohol. Ett par beskriver det i relation till vuxenhet; att flickorna uppfattar att de blir vuxnare snabbare, att de kan ta mer ansvar, klarar av att prestera bättre samt att själva drickandet är sådant som vuxna gör. En respondent citerar en flicka:

Jag håller på att bli stor, det är sånt som vuxna gör (...) barn dricker ju inte, så eftersom jag dricker är jag väl vuxen. (Socialsekreterare)

Övriga två behandlare uttrycker en utveckling i form av mod, att flickorna upplever att de vågar mer, blir starkare och med alkoholens hjälp lyckas träffa personer och bli tillsammans med killar, det vill säga en form av psykisk och social utveckling.

I övrigt när respondenterna behandlar ämnet alkohol kopplat till utveckling är de sparsmakade med kommentarer om positiv påverkan. Flera säger uttryckligen att de (själva) inte kan se några positiva effekter på identitetsutvecklingen vid användande av alkohol. En behandlare säger till exempel:

Nej, det kan jag faktiskt inte se. Min tanke med alkohol är att det ger en falsk trygghet, så jag tror inte att det är något positivt, absolut inte som en del av ungdomstiden och att utvecklas på ett bra sätt (...) jag tror att de negativa effekterna av alkohol är betydligt, betydligt större än vad de positiva är. (Socialsekreterare)

5.2.5 Sammanfattning och analys

Resultaten visar att det enligt behandlarna verkar finnas positiva effekter av alkohol, vilka handlar om mod, positiva sociala följder och ett dämpande av negativa aspekter. Alkohol verkar också enligt behandlarna kunna ha en positiv påverkan på flickors självkänsla, självbild och utveckling. Alkoholens påverkan på självkänslan och självbilden beskrivs som positiv men kortsiktig, enligt samstämmiga behandlare. Detta kan tolkas som att en utveckling kan ske under ruset, men att utvecklingen inte har någon bestående effekt, utan kan anses oäkta. Behandlarna säger att alkoholen därmed ger flickan en missvisande bild av sig själv.

Kopplat till identitetsutvecklingen går meningarna isär bland respondenterna om alkoholens positiva inverkan. Flertalet säger att identiteten kan stärkas till visst mått och att flickorna testat roller, vilket ingår i att utveckla en identitet. Flertalet behandlare tillstår också att flickorna själva upplever att de utvecklas med hjälp av alkohol, kopplat till vuxenhet och en social utveckling. I övrigt verkar det inte som att behandlarna ser någon utvecklande effekt av alkohol.

Av detta dras slutsatsen att det ur ett behandlarperspektiv finns positiva effekter av alkoholkonsumtion men att de inte är utvecklande för flickor utom när det gäller kortsiktig effekt på självkänsla och självbild.

Symbolisk interaktionism

Om resultatet tolkas gällande hur behandlarna uppfattar att flickornas självkänsla kortsiktigt påverkas av alkohol och hur behandlarna uppfattar att flickorna säger att de kan utvecklas socialt med hjälp av alkohol, uppstår denna bild av alkoholen som *symbol*. Alkohol *symboliserar* glädje, mod och fest men också vuxenhet och mognad. Det är denna motsägelse till hur behandlarna uppfattar att flickorna uppger att de mår som är intressant. Symbolen alkohol gäller för *den generaliserade andre* och då också flickorna, när de enligt behandlarna beskriver alkohol, samtidigt som respondenterna beskriver hur de uppfattar att flickorna bär på mycket skuld och skam som en följd av sitt alkoholdrickande.

Alkoholen kan tolkas som en symbol som verkar vara positiv men krävande. Den är positiv i allas ögon men då flickorna inte kan hantera alkoholen utan dricker för mycket och agerar på ett sätt de själva tolkar som negativt, enligt behandlarna, kommer flickornas självkänsla att minska eftersom de inte klarar av att hantera alkoholen på det sätt som *den generaliserade andre* har tänkt. Trots att flickorna enligt behandlarna vet detta och mår dåligt har den positiva symbolen en stark position i medvetandet och de fortsätter att tro på glädjen och modet. Behandlarna säger att det krävs ett antal samtal innan flickorna börjar förstå hur alkoholen påverkar dem negativt och då kan det, om behandlarna ses som *signifikanta andra* tänkas att *den generaliserade andre*, i egenskap av samhällets normer och inställning till alkohol har ett större inflytande på flickorna än vad de *signifikanta andra* har.

Forskning

Dessa resultat om alkoholens positiva effekter för 16-17-åringarna stämmer väl överens med vad tidigare forskningsresultat kommit fram till; att ungdomar förväntar sig positiva effekter som underlättande av sociala kontakter, avslappning, reduktion av negativa känslor och att alkoholen bidrar till en känsla av gemenskap.⁹⁷ Flickornas nyfunna mod överensstämmer också med vad Norell och Törnqvist skildrar; att ungdomar när de dricker vågar allt det de egentligen skulle vilja när de är nyktra.⁹⁸ Resultaten speglas även i Lewis och O'Neills forskning, där det framgår att problemdrickare förväntar sig förbättringar i socialt beteende, total positiv förändring, avslappning och minskade spänningar etcetera.⁹⁹

Hur kan alkoholkonsumtion vara positivt för identitetsutvecklingen? Kopplat till Anderssons skildring kan flickor genom att till exempel lära sig bemästra alkohol och inte dricka sig redlöst berusade varje gång, uppleva en utveckling och självständighet.¹⁰⁰ Identiteten kan också markeras som fri och oberoende genom den självständighet och frihet som kommer av att dricka, vilket också beskrivs av Sato.¹⁰¹ Att använda alkohol kan ge den bekräftelse flickorna söker och därmed enligt dem själva ha en positiv inverkan på deras identitetsutveckling.¹⁰²

5.3 Alkoholens negativa effekter och dess påverkan på självkänsla, självbild och identitetsutveckling

5.3.1 Negativa effekter

När flickorna enligt behandlarna beskriver de negativa effekterna av alkohol, gör de det till viss del i termer av *fysiska* effekter men framförallt de effekter deras drickande har på *beteendet* och i *samspelet* med omgivningen.

Enligt två av behandlarna tar flickorna upp fysiska konsekvenser av alkohol men att det då handlar om "baksmälla". En respondent förklarar att flickorna inte kan se de fysiska konsekvenserna av alkohol i den ålder de befinner sig, just för att de är så unga och inte ännu upplevt andra konsekvenser än "baksmälla". Däremot uppger många av flickorna att de på grund av alkoholen har *gjort* saker eller hamnat i situationer de inte önskat. En behandlare beskriver flickor som blivit utsatta för övergrepp och som vaknat upp i en säng de inte känt till eller önskat befinna sig i. Några berättar att flickorna beskriver situationer som "gått över styr" och att de fått minnesluckor och inte kan minnas vad som hänt eller vad de själva gjort. Det finns mycket skuld och skam hos dessa flickor över vad de gjort under berusning, enligt flera av behandlarna. Ändå:

Man kan sitta och prata om saker, som att "Nej, det här är inte bra för mig, jag mår dåligt av det här" och sen så kommer helgen igen och så dricker de igen. (Socialsekreterare)

De tänker inte så långt och har ganska svårt att få ihop det här med orsak, verkan och konsekvenser. (Socialsekreterare)

⁹⁷ Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*.

⁹⁸ Norell och Törnqvist, *Berättelser om ruset*, 102.

⁹⁹ Lewis and O'Neill, *Alcohol Expectancies and Social Deficits*.

¹⁰⁰ Björn Andersson, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 32-36.

¹⁰¹ Sato, *Droger och identitetsskapande*, 31.

¹⁰² Björn Andersson, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 32-36.

En behandlare säger dock att de flickor hon träffar ofta nöjer sig med en uppdatering från sina kamrater för att, som behandlaren beskriver, ”fylla sig själva” med vad de gjort och vad som hänt föregående kväll.

När det gäller *samspelet* med andra berättar flera behandlare att flickorna beskriver att det blir konflikter med föräldrar, skola och kompisar på grund av alkoholen. Samspelet med andra är också en av de saker flickorna uppger skulle förbättras om de slutade med alkohol, enligt ett par respondenter.

Respondenterna uppger att den enda effekt flickorna tar upp som de inte tidigare varit medvetna om, men som de upplever negativt är en *aggressivitet* som kommer fram under berusning och som kan kännas skrämmande för flickorna. Aggressiviteten tas upp av två behandlare som beskriver att den kan vara en känsla av övergivenhet eller ledsamhet som visar sig på detta sätt.

5.3.2 Självkänsla

Lika eniga som respondenterna är att alkohol kan stärka självkänslan på kort sikt, lika eniga är de att alkohol är förödande för självkänslan på lång sikt. Självkänsla skall bottna i flickan själv och växa ur positiv handling, enligt två respondenter som också poängterar att flickorna behöver klara livets olika sammanhang utan alkohol för att självkänslan skall vara hållbar i längden. En behandlare uttrycker det på följande vis:

I längden tänker jag att det är ganska förödande att bygga upp sitt självförtroende och sin självkänsla på en drog, eller alkohol (...) att inte få en chans att få ett självförtroende som är bottnat i en själv. (Socialsekreterare)

Även om flickornas avsikt är att öka självkänslan med alkoholens hjälp får det alltså motsatt effekt, vilket enligt fem av behandlarna kan ha ett samband med att flickorna under berusningen gör saker de sedan inte minns eller ångrar. Ett kontinuerligt drickande försämrar självkänsla och självbild då det kan ses som ett misslyckande och flickornas önskan att förstärka sig som person och kvinna med hjälp av alkohol i längden istället får den motsatta effekten, säger en behandlare. En annan svarar att alkoholen ger en falsk trygghet som hon inte ser som något som hör ungdom eller utveckling till.

Flera behandlare beskriver flickor med ångest som tillfälligt dämpas av alkohol, men som i längden får stora problem med ökad ångest. De kommer i en negativ spiral, där alkoholen ger flickorna ångest över vad som hänt, vad de har gjort, vad de har blivit utsatta för tillsammans med en försämrad självkänsla, som åtgärdas genom att dricka mer alkohol, vilket i längden ökar ångesten och så vidare, enligt behandlarna.

5.3.3 Självbild

Självbilden, likt självkänslan, påverkas i längden negativt av alkohol enligt respondenterna, vilket kan utläsas från de svar respondenterna ger.

Många har ju ändå haft någon form av självförtroende eller börjat utveckla en självbild och självförtroende, men det blir naggat i kanten...ordentligt. (Specialistsjuksköterska)

Ovanstående respondent beskriver att alkoholen ger en krackelerad självbild för dessa flickor och att själva substansen alkohol gör att de förstör mycket av sin självbild; att de till viss del blir personlighetsförändrade av alkohol. Ett par andra behandlare beskriver att flickorna stärker sin negativa självbild med alkoholens hjälp och samtidigt behöver alkoholen för att väga upp det negativa, tidigare beskrivet som en negativ spiral.

Respondenterna är överens om att flickorna själva inte uppfattar alkoholens inverkan på deras självbild eller självkänsla förrän längre in i samtalskontakten eller behandlingen.

5.3.4 Identitetsutveckling

Det hämmar ju hela utvecklingen. (Familjeterapeut)

Alla behandlare är ense om att identitetsutvecklingen hämmas av alkohol på olika sätt. Genom respondenternas svar kan en uppdelning göras i *fysisk*, *psykisk* och *social* identitetsutveckling och vilken hämmande inverkan alkohol har på dessa.

Fysisk identitetsutveckling

Inte alla respondenter tar upp den fysiska utvecklingen. Endast två tar upp den fysiska identitetsutvecklingen och är överens om att alkohol kan hämma den hormonella tillväxten och att flickorna rent fysiskt kan stanna i växten eller avstanna i sin pubertet. Många flickor som kommer till Maria Ungdom ser yngre ut än vad deras ålder visar, vilket skulle kunna bero på för hög alkoholkonsumtion, enligt behandlarna.

En av respondenterna säger dock att en del flickor får den motsatta utvecklingen och är brådmogna fysiskt och mycket sexuellt aktiva.

Psykisk identitetsutveckling

Det är som att de stannar kvar i 10 – 11-årsåldern (...) svårt att relatera, svårt att se saker och ting från olika perspektiv, svårt att minnas, svårt att koppla tanke och känsla. Det tycker jag märks ganska snart av alkohol. (Familjeterapeut)

Behandlarna säger att den psykiska utvecklingen hämmas på olika sätt och tar upp ett flertal exempel på detta. Som behandlaren i citatet ovan säger, stannar utvecklingen av och flickorna mognar inte i samma takt som andra i samma ålder. Ett par behandlare tar upp den emotionella utvecklingen och säger att flickorna kan ha svårt att ta itu med problem och istället väljer flykt genom alkohol som lösning, vilket skadar deras psykiska utveckling och också ger problem i relationen med exempelvis föräldrar.

Jag upplever nog att många använder sig av alkohol som en flykt från någonting, att de inte riktigt vågar ta itu med någonting som kommer upp. Istället för att orka ta itu med det som är jobbigt så väljer man att fly på olika sätt och för de här tjejerna har det oftast varit med alkoholen. (Socialsekreterare)

Att inte komma åt sina minnen kan ge stora psykiska effekter och är ofta svårare än att veta att föregående kväll slutade i kräkningar, uttrycker en av behandlarna som också säger att dessa trauman kan vara svåra att reparera, vilket kan ses som att det påverkar flickornas psykiska utveckling negativt.

En respondent uttrycker att flickorna bygger upp en negativ identitet som de kan få svårt att vända till positiv, även efter behandling, då den tenderar att bli befast.

Social identitetsutveckling

Den sociala identitetsutvecklingen är den mest berörda av de tre delarna och också den respondenterna i störst utsträckning kopplar till framtida problem .

Om man inte tränar sig i nyktert tillstånd att vara med killar, vara i sällskap, våga göra saker, söka sig hemifrån, pröva sin vuxenhet och att vara kvinna; om de erfarenheterna erövrats i berusat tillstånd är det klart att det blir fel i utvecklingen där. (Leg. psykoterapeut)

Flickorna sätter sin tillit till alkohol när det gäller självkänsla och självförtroende, enligt respondenterna. Allt deras mod och positiva uppfattning om sig själva finns i alkoholen vilket enligt en behandlare blir ett hinder i flickornas utveckling och behandlaren uttrycker detta som ett socialt handikapp. Behandlarna säger att när alkoholen inte finns att tillgå kan flickorna få problem att hantera vardagen och istället välja att inte gå ut eller att träffa nya människor. Alkoholen ger, enligt behandlaren, flickorna ett mod som de själva märker att de inte har annars.

Flera respondenter uppger att flickorna behöver ”lära sig att socialisera” utan alkohol och att det är svårt nog att som ung kvinna orientera sig i livet, med partners, vänner och utbildning och där alkoholen blir en hämmande faktor snarare än den hjälp flickorna tror.

Att få stämpeln att vara en som dricker mycket kan bli tufft och försvåra den sociala utvecklingen, eftersom detta påverkar flickornas självkänsla och självbild negativt, enligt en behandlare.

5.3.5 Sammanfattning och analys

Det finns en samstämmighet hos respondenterna när det gäller alkoholens negativa effekter och dess påverkan för flickorna. Alkoholens negativa effekter uppges vara framförallt minnesluckor och att saker ”gått över styr”, något som har givit flickorna skuld- och skamkänslor.

Även om flickorna inte upplever några fysiska konsekvenser av alkohol kan de uppleva negativa konsekvenser av vad som hänt under berusningen, enligt behandlarna. Detta negativa överskuggar ganska snart de positiva effekter alkoholen ger, åtminstone för de flickor som besöker Maria Ungdom, enligt respondenterna.

När det gäller flickornas självkänsla och självbild skulle detta kunna sammanfattas som att alkoholen förstör den självbild flickorna skapat och att ett kontinuerligt drickande medför att självbilden och självkänslan kan bli ordentligt försämrade, men att det samtidigt är svårt för flickorna att avstå från alkohol då den används för att uppväga detta negativa, åtminstone för stunden. Detta kan förstås som att alkoholen är, om inte orsak till ångest initialt, något som ökar den.

Fler tar upp aggressivitet som något flickorna inte varit beredda på och som de upplever som skrämmande. En aspekt på detta är att aggressivitet kanske kan betecknas som kaxighet eller mod och då ses som något positivt istället.

Av detta dras slutsatsen att respondenterna anser att det finns positiva och negativa effekter på kort sikt av alkoholkonsumtion vad gäller flickors självkänsla och självbild men att det i ett långsiktigt perspektiv och för identitetsutvecklingen enbart finns negativa effekter.

Symbolisk interaktionism

Enligt Cooley bygger den samlade (kumulativa) självkänslan på upprepade situationsbundna omdömen jaget uppfattar från andra.¹⁰³ Detta blir en motsägelse till det som framkommit i resultatet när det gäller alkohol och flickornas självkänsla. Tydligast tycks detta synas hos flickorna som enligt behandlarna håller till inne i Stockholm och runt Stureplan. Dessa flickor får mycket positiv feedback på sitt beteende och är uppskattade för sitt festande enligt behandlarna. Med en tolkning av *spegeljaget*, som att det är andras omdömen som avgör borde flickornas samlade självkänsla därför öka istället för att minska som den faktiskt gör, enligt de behandlare som intervjuats.

Detta gäller även övriga flickor respondenterna talar om. Under berusningen känner flickorna sig framförallt modiga, enligt behandlarna. Detta mod gör att de tar kontakt med

¹⁰³ Hewitt, *Jaget och samhället*, 105-107.

andra, träffar partners, dansar och uppfattar sig själva som ”bäst i världen” enligt respondenterna. Flickorna kan uppfattas av andra som modiga och glada och också få denna typ av feedback, precis som Stureplan-flickorna, men självkänslan ökar inte trots detta enligt behandlarna.

Däremot uppger behandlarna att vissa av flickorna själva uppfattar sina handlingar som negativa och lider av ångest och skamkänslor, men att andra ser dem som glada och modiga. Det kan därför tyckas, åtminstone i situationer där alkohol är inblandat, att det är flickornas uppfattning om sig själva som styr mer än omgivningens uppfattning. Detta kanske också bekräftas genom att flickorna, enligt behandlarna, heller inte kan använda sig av det mod de uppåddar under berusning senare, i nyktert tillstånd.

Eriksons utvecklingsteori

Vid analys utifrån Erikson av flickorna och deras förhållande till alkohol kan det femte utvecklingsstadiet med dess fokus på identitet och identitetsförvirring vara betydelsefullt för en förståelse. Användning av alkohol kan ingå som ett sätt för flickorna att experimentera och pröva sig fram i sitt identitetsskapande; hur de ska se på sig själva och vem de vill vara. Identitetsutvecklingen i detta stadium vilar på hur pass väl de tidigare uppgifterna löstes.

Flickornas situation skulle kunna förstås som att tidigare kriser inte blivit lösta på ett lyckat sätt, vilket har försvårat utvecklingen av en stabil identitet och gett en negativ självkänsla och självbild. Flickornas alkoholproblem skulle kunna uppfattas som just uttryck för dessa grundläggande svårigheter i identitetsutvecklingen, såsom att finna en fungerande identitet, där de kan uppleva sig själva på ett positivt sätt, och utifrån det kunna ta positiva och nära kontakter med andra. Utvecklingen kan beskrivas som att den resulterat i olika former av identitetsproblem, såsom exempelvis identitetsförvirring.

Den negativa lösningen skapar ångest som måste hanteras. Blir ångesten övermäktig finns som tidigare beskrivits en risk för återgång till tidigare stadiers former för tillfredsställelse, där missbruk av alkohol är en symbolisk form. Tonåringen kan också ha ”valt” en bestämd form av negativ identitet utifrån sitt alkoholbruk, då hon kan uppleva att en ”negativ identitet” är bättre än ingen alls.

Forskning

Resultaten i denna studie kan speglas i tidigare forskning, som pekar på att ungdomar med problematisk alkoholanvändning visat sig uppleva mer stress, ångest och depression.¹⁰⁴ Flickorna på Maria Ungdom har liknande också beskrivits som att de har en mer negativ syn på sig själva, sin identitet och att de förväntar sig mindre av sig själva.

Kopplat till Lilja och Larssons kunskapsöversikt där de beskriver alkoholens negativa effekter, harmonierar de resultaten med denna studie. I kunskapsöversikten skildras hur stor alkoholkonsumtion kan sammankopplas med ”bakfylla”, depression, ångest och sociala följder som gräl, bråk, att skolarbetet påverkas negativt, minneluckor, önskat sex och skuld-känslor.¹⁰⁵

Att flickornas identitetsutveckling hämmas vid hög alkoholkonsumtion är också något som tas upp av Andersson. Författaren beskriver ett flertal negativa konsekvenser för identitetsutvecklingen vid hög alkoholkonsumtion, exempelvis att den psykiska mognaden anses bli hämmad eller till och med hejdad.¹⁰⁶

Sett utifrån studien om identitetsprofiler hos tonåringar på ett behandlingscenter av Jones et al., som fann att de intagna ungdomarna var signifikant mindre psykosocialt utvecklade än den jämförande gruppen, skulle motsvarande tolkning kunna göras av flickorna som

¹⁰⁴ Baer et al., *Linking Etiology and Treatment*, 188-189.

¹⁰⁵ Lilja och Larsson, *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger*, 102-103.

¹⁰⁶ Andersson, *Marias Barn*, 17-18.

genomgår behandling på Maria Ungdom. Resultaten hittills tyder på att problematisk substansanvändning just förknippas med mindre utvecklad identitet. Den begränsade forskningen antyder en koppling mellan identitetsutveckling och alkoholkonsumtion under den tidiga och mittersta tonårstiden, till vilken de 16-17-åriga flickorna på Maria Ungdom får anses tillhöra. Däremot har inte resultaten kunnat kopplas till forskningen uppdelad i identitetskategorier, då det inte var möjligt att göra en kategorisering av flickorna.

5.4 Omgivningens betydelse och påverkan

Vilken betydelse och påverkan har omgivningen på flickornas alkoholkonsumtion och identitetsutveckling, sett ur ett behandlarperspektiv? Omgivningen definieras av respondenterna och de mest framträdande kategorierna är *föräldrar, kamrater och skola*.

5.4.1 Föräldrar

Alla respondenter poängterar föräldrars betydelse för flickornas alkoholkonsumtion. Det är framför allt föräldrarnas egna alkoholvanor och deras attityd till "ungdomar och alkohol", som verkar spela en avgörande roll. I de familjer där missbruk förekommer, tycks flickor välja att antingen helt ta avstånd från alkohol eller att följa "familjetraditionen" enligt respondenterna. Behandlarna uttrycker att flickan ändock kan uttrycka en avsky gentemot alkohol men trots detta ha en hög egen alkoholkonsumtion. När föräldrar dricker ökar risken ordentligt för hög alkoholkonsumtion, uttrycker en respondent, och därmed ökar risken att hamna på Maria Ungdom. En behandlare citerar en flicka:

Det är inte konstigt att jag super, det är ju så vi gör i vår familj. (Socialsekreterare)

Föräldrar med ett liberalt förhållande till alkohol förmedlar detta vidare till sina döttrar, vilket verkar kunna resultera i ökad alkoholkonsumtion och senare missbruk enligt respondenterna. Föräldrarna tycks veta att flickorna dricker, men uppfattar det som "normalt" och något som alla ungdomar gör och som de själva har gjort i sin ungdom, säger behandlarna. Flickorna beskriver för behandlarna sina föräldrars attityd med att det är okej för flickorna att dricka så länge de sköter det snyggt och inte blir för fulla enligt behandlarna. Några behandlare beskriver att en del föräldrar verkar ha den uppfattningen att det går att lära barnen att dricka på ett socialt sätt, och därför bjuder flickorna på alkohol hemma. Ett par av behandlarna hänvisade till forskning i denna fråga:

Tittar man på den närmsta omgivningen, på familjen (...) är det visat att dricker de och har en liberal syn, så får flickan det också. Blir de bjudna hemma så dricker tjejerna mer, det vet vi. (Familjeterapeut)

Det finns undersökningar om föräldrarnas alkoholvanor eller förhållande till alkohol (...) och i hemmen där man lär barnen, så att säga, att dricka lite socialt (...) därifrån kommer det betydligt mer problemdrickande personer. (Leg. psykoterapeut)

En behandlare säger att det finns väldigt få föräldrar som har en nolltolerans mot alkohol, till skillnad mot narkotika. I de familjer där flickorna inte bjuds eller där föräldrarna inte tillåter att de dricker alls, är problemdrickande mer sällsynt även om det förekommer och behandlarna på Maria Ungdom berättar att de arbetar med hela familjen för att, bland annat, öka föräldrarnas medvetenhet om det egna inflytandet, attityden till alkohol och deras egen konsumtion. Behandlarna beskriver att denna medvetenhet sedan kan användas på ett positivt sätt för att påverka döttrarnas alkoholvanor, genom mer tydlighet, gränssättningar och om möjligt minskad egen konsumtion.

*

Föräldrarna ses av behandlarna även som viktiga för flickornas identitetsutveckling. Flertalet respondenter gör den kopplingen på frågan vem i omgivningen som ser och stödjer flickornas identitetsutveckling. En behandlare säger exempelvis att flickorna speglar sig oerhört mycket i föräldrarna, både vad gäller alkohol och som person; flickorna gör som mamma eller pappa när det gäller hur de ska förhålla sig till olika situationer och svårigheter.

I ett par intervjuer ges uttryck för att föräldrar visst är viktiga, men att det är osäkert hur mycket stöd föräldrarna verkligen ger flickorna i deras identitet, då föräldrarna själva kan ha problem. Det talas också om att föräldrar visserligen finns där för flickorna och kan se dem för någonting annat, men att de inte alltid ser att flickorna mår dåligt. Detta kan påverka flickorna genom att hämma deras psykiska mående och utveckling och öka risken för att flickan ska hamna i missbruk, säger respondenterna.

En behandlare beskriver att flickornas självbild växer i relation till omgivningen, där föräldrar har en viktig position, men att flickorna även behöver andra vuxna att spegla sig i och relatera till. Om dessa andra vuxna saknas och flickorna bara är hänvisade till föräldrar och kompisar, verkar flickorna till viss del stanna i utvecklingen, något behandlaren säger att de genomgående ser på Maria Ungdom.

En annan faktor som också har stor betydelse för flickornas alkoholkonsumtion och identitetsutveckling enligt respondenterna är kamrater, vilket redovisas i nästa punkt.

5.4.2 Kamrater

För att kunna besvara frågan om vilken påverkan kamrater har på flickornas konsumtion, beskriver respondenterna först vilket umgänge flickorna har, samt vilken betydelse alkohol har där. Samtliga behandlare nämner kamrater som en viktig påverkansfaktor i flickornas omgivning. Beskrivningen av flickornas umgänge skiljer sig dock mellan respondenterna. Hälften av respondenterna uppger att flickorna bara har kamrater bland vilka det ingår alkoholkonsumtion medan den andra halvan säger att flickorna kan ha ett blandat umgänge, oftast i betydelsen att både ha ett gäng som dricker och ett gäng som är förenat av andra saker, som exempelvis skolan. Med andra ord ingår majoriteten av flickorna i något sammanhang där det konsumeras alkohol, och att några även har andra kamrater där alkoholen inte har en lika stor roll enligt behandlarna. Av dem som beskriver flickornas umgänge som enbart förenat av alkohol, ger två behandlare uttryck för att flickorna söker sig till andra som dricker. En annan behandlare säger:

På ett sätt kan man se det så här att träffar jag en av tjejerna här så har hon fyra kompisar som också skulle kunna gå här, de har inte kommit hit bara... (Socialsekreterare)

Andra behandlare uttrycker att flickorna har ”dålig koll” på vilka de festar med, att det inte finns någon vänskap som sammanbinder dem utan att de enbart träffas på fester samt att det finns en ytlighet i umgänget.

Fem av respondenterna säger att alkoholen har stor betydelse i flickornas umgänge:

Det är jätteviktigt för dem (...) de här partytjejerna, de umgås ju inte om det inte är alkohol med (...) det är det som är betydelsen, att de faktiskt kan supa sig fulla. (Specialistsjuksköterska)

Alkoholen fungerar som en central punkt; något som binder ihop och är kittet i gruppen enligt respondenterna. Den framställs också som en naturlig del i gruppen; att det är mer naturligt att det finns alkohol än att det inte finns. Kamratgänget skildras också som en grupp som märks mer:

Det är ofta en grupp som syns mer, hörs mer, gör mer saker och vågar göra saker, vågar leva livet (...) och så tycker de att det är häftigt. (Familjeterapeut)

När nu flickorna beskrivits ha till största delen drickande kamrater, redogörs för respondenternas uppfattning om kamraternas inflytande på deras konsumtion. Fyra behandlare redogör närmare för denna påverkan och det sammantagna resultatet är att kamraters inflytande är starkt eller avgörande. Om det är en självklarhet att det dricks i gruppen, påverkar det konsumtionen på ett avgörande sätt, säger en av respondenterna och en annan beskriver i termer av miljö:

Om de lever i en våt, tillåtande miljö då dricker de mycket, mycket mer. (Familjeterapeut)

Kamraters påverkan beskrivs också som ”en vanlig kompisgrej” där kamraterna kan säga:

Va då, det är ju klart att du ska hänga med, det är ju inte kul om inte du är med. (Socialsekreterare)

Två behandlare skildrar ett tryck som gör det svårt för flickorna att bryta med gänget och sluta dricka alkohol. Att stå emot trycket själv och vara den enda som slutar med alkoholen skulle kännas väldigt tufft och vara en svår uppgift, eftersom flickorna har för lite verktyg för att kunna göra det, uppger en behandlare. Kamratgruppen har en stark tendens att hålla kvar och de kan bli ganska ”knepig” att ha att göra med om flickan försöker bryta med dem, eftersom de inte vill att någon ska ta sig ur enligt behandlarna. Skulle flickan lyckas ta sig ur och ordna upp sin situation känner sig resten i gruppen svikna, annorlunda och som att de gör fel, enligt den andra behandlaren.

Av dessa resultat kan det tolkas som att kamrater har en betydande påverkan på flickors alkoholkonsumtion, sett ur ett behandlarperspektiv.

*

Vad gäller kamraters påverkan på flickornas identitetsutveckling, framgår att behandlarna uppfattar att flickorna speglar sig i sina kamrater. Som tidigare nämndes är kamrater en stor påverkansfaktor på flickorna eftersom identitet växer fram i ett växelspel med omgivningen enligt behandlarna.

Några respondenter skildrar att flickorna har sin identitet kopplad till gruppen, att de är lika sina kompisar och kan identifiera sig med dem. Tre respondenter säger att flickan i gruppen kan känna sig normal, men att gruppen i sig känner sig annorlunda och inte som alla andra.

Hur beskriver respondenterna hur flickorna tror att deras kamrater uppfattar dem? Majoriteten av respondenterna beskriver att flickorna tror att deras kamrater skulle beskriva dem i positiva ordalag med egenskaper som till exempel schysst, glad, rolig, trevlig. En behandlare säger att flickorna ibland beskriver det som att de blivit avslöjade av sina kamrater. Ett par av respondenterna tror att kamraterna främst skulle beskriva de positiva egenskaper som flickorna har i berusat tillstånd. Dessa resultat skulle kunna tyda på att flickorna får en förstärkt självkänsla och identitet genom att spegla sig i sina kamrater enligt behandlarna.

Båda familjeterapeuterna går lite djupare in i frågan och beskriver hur flickorna uppfattar det i början av behandlingen samt längre fram. Den ena säger att flickorna i början inte har någon bra bild av hur de uppfattas, men att de skulle beskriva det i positiva ordalag. Detta beskrivs även av den andra terapeuten. Den ena terapeuten beskriver att flickorna längre fram i behandlingen kan uppfatta sig som patetiska av sina kamrater; att de inte klarar av att ta hand om sig själva eller inte klarar att vara i gruppen utan alkohol. Att flickorna uppfattar sig som patetiska skulle enligt terapeuten kunna påverka identiteten och förstärka den negativa självbilden. Den andra terapeuten säger däremot att flickorna längre fram sällan har en uppfattning om vad andra tänker om henne.

5.4.3 Skola

Skolan verkar inte ha lika stor betydelse som föräldrar och kamrater för flickornas alkoholkonsumtion, men påverkar flickorna på andra sätt, till exempel deras självkänsla, säger respondenterna. Sju behandlare beskriver flickornas skolgång och av de varierande svaren kan respondenternas olika uppfattning om skolan, dess betydelse och vilken påverkan skolan utgör utläsas. Flera behandlare beskriver att flickornas skolgång varierar; att de går i skolan till och från, att de i alla fall har någon form av skolgång, att en del hoppar av på grund av sitt missbruk, medan andra fortfarande går i skolan trots hög alkoholkonsumtion.

Ett par behandlare beskriver en del av flickorna som högpresterande och att de klarar skolan väldigt bra, vilket uppges som en möjlig orsak till flickornas alkoholproblem. Ytterligare en behandlare berättar i liknande ordalag om de höga krav flickorna ställer på sig själva.

Flera behandlare skildrar flickorna i motsatta termer; lågpresterande eller lågbegåvade, vilket kan göra skolgången problematisk och skulle kunna förstås som att det påverkar självkänslan negativt.

Två behandlare framställer skolan som viktig för flickorna, och en framställer den som oviktig. Där skolan beskrivs som viktig anges att skolan har betydelse för känslan av att vara normal, för att få jobb och som en motkraft mot ett mer destruktivt liv. Skolan beskrivs som att den oftast vill hjälpa till genom samarbete med Maria Ungdom och flickornas hem för att bättre kunna hjälpa flickorna.

Båda familjeterapeuterna beskriver dock att flickorna inte blir sedda i skolan, vilket påverkar deras självkänsla och förstärker bilden av att inte vara värdefull. Att vara lågpresterande har en stor påverkan på flickornas självbild och utveckling, enligt en av dem:

Oerhört stor påverkan, det hänger ju ihop med självtillitsbilden; hur du upplever dig själv. Att kunna läsa, räkna och skriva är en oerhört viktig, central del i utvecklingen, möjligheten att ta del av samhället, språkets betydelse, nyanser, skillnader. (Familjeterapeut)

Som tidigare nämndes behöver flickorna andra vuxna att spegla sig i och relatera till. Flera behandlare tar upp att dessa vuxna kan vara lärare eller annan personal på skolan, som ser flickorna och därmed kan ha positiv betydelse för deras identitetsutveckling. Ingen av behandlarna beskriver skolan som viktig för alkoholkonsumtionen, men däremot att alkoholkonsumtionen påverkar skolprestationen. Ett par respondenter berättar om att helgens drickande påverkar skolprestationen på det sättet att måndagen och tisdagen blir återhämtningsdagar för flickorna. På onsdagen är kroppen i sånt bra skick igen att de kan ta in ny kunskap enligt respondenterna.

Behandlarna uppger att alkoholens negativa effekt på skolarbetet också kan ge en negativ återverkan på flickornas sociala identitetsutveckling. Några behandlare tar upp detta och säger att just skolan är viktig för flickornas sociala identitetsutveckling. Det faktum att flickorna blir tröttare och trögare kan ge effekter även när det gäller den sociala inläringen och i kontakter med vuxna och kamrater enligt behandlarna. Att inte medverka i skolan kan ge sociala problem i vuxen ålder, enligt en behandlare.

5.4.4 Sammanfattning och analys

Föräldrar och kamrater verkar enligt respondenterna vara de största påverkansfaktorerna när det gäller flickornas alkoholkonsumtion och identitet, medan skolan har betydelse främst för flickornas självkänsla. Enligt respondenterna verkar det framför allt vara föräldrarnas egna alkoholvanor och attityder som spelar en roll för flickornas konsumtion. Angående föräldrars påverkan på flickornas identitetsutveckling verkar det dock osäkert vilket stöd respondenterna uppfattar att de verkligen ger. Bristande stöd eller avsaknad av stöd verkar få en negativ inverkan och skulle därmed hämma flickornas utveckling, enligt respondenterna.

Respondenternas beskrivningar av flickornas umgänge skiljer sig åt, men de flesta flickor verkar enligt respondenterna ingå i något sammanhang där det konsumeras alkohol. Alkoholen fungerar enligt behandlarna också som en central punkt i kamratgruppen, vilket får en betydande påverkan på flickornas konsumtion. Ingen entydig bild av hur kamrater påverkar flickornas identitetsutveckling framkommer dock. Att flickor enligt behandlarna speglar sig i kamraterna och därigenom får positiv feedback skulle kunna tolkas som att de kan få en positiv förstärkning av sin självkänsla och identitet. Det förekom emellertid också en beskrivning av att flickorna i ett längre perspektiv inte har någon uppfattning om eller att de beskrivs i negativa termer av sina kamrater, vilket skulle förstärka deras negativa självbild. Det framkommer också att flickorna har sin identitet kopplad till gruppen, i vilken de kan känna sig normala, enligt respondenterna.

Det förekommer olika beskrivningar av hur flickornas skolgång ser ut. I de fall där flickorna beskrivs som högpresterande av behandlarna kan det tänkas att det påverkar självkänslan positivt; att den lyckade skolgången är bevis på kompetens. Att däremot vara lågpresterande och inte bli sedd är faktorer som påverkar självkänslan negativt och förstärker bilden av att inte vara värdefull. Ingen behandlare skildrar skolan som viktig för konsumtionen. Att den däremot enligt respondenterna påverkar skolprestationen kan beskrivas som en ond spiral: alkoholen påverkar kroppen och hjärnan, vilket försämrar skolprestationen, vilket påverkar självkänslan, självbilden och utvecklingen.

Av detta dras slutsatsen att omgivningen, framförallt föräldrar, kamrater och skola, har stor betydelse för flickornas alkoholkonsumtion och identitetsutveckling enligt respondenterna.

Symbolisk interaktionism

Enligt behandlarna är föräldrarna viktiga för flickornas alkoholkonsumtion och alkoholliberala föräldrar medför större risk för högre konsumtion hos flickorna. De är *signifikanta andra* som har en större betydelse för flickorna än många andra enligt behandlarna. De flickor som enligt respondenterna växt upp i en missbrukande familj och väljer att avstå från droger eller alkohol kan ändå ha sina föräldrar som *signifikanta andra* även om de i denna fråga valt att bortse från dessa *signifikanta andras* hantering av situationen.

Även de flickor som enligt respondenterna dricker mycket men som inte vill göra detta har på sätt och vis tagit avstånd från föräldrarnas inställning i just denna fråga. Samtidigt är det inte säkert att flickorna vill att föräldrarna skall vara liberala när det gäller alkohol och därmed egentligen inte håller med, men att de i stunden utnyttjar detta faktum, något som senare kan vara en av orsakerna till deras dåliga självkänsla. De upplever enligt behandlarna negativa effekter av alkohol men får samtidigt höra om det positiva. Enligt *den generaliserade andre* bör föräldrar tycka att alkohol är farligt, men det finns ändå en tillåtande attityd hos samhället och hos föräldrarna.

Flickorna ser enligt behandlarna alkohol som något naturligt och något som sker i det umgänge de har. Det finns flickor som enligt behandlarna har kamratgrupper som inte dricker men de som endast umgås med andra alkoholkonsumenter *definierar situationen* som att alla dricker och att de därför också behöver göra detta för att inte vara avvikande. Just då och just där, när kompisarna bjuder på alkohol, kan flickorna känna att de inte har något val om de inte vill vara avvikande sett ur ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv och deras *agerande* blir då att dricka själva för att passa in och *konsekvensen* kan bli Maria Ungdom.

Eriksons utvecklingsteori

När resultatet om behandlarnas uppfattning om föräldrars betydelse för flickornas identitet tolkas utifrån utvecklingsteori visas en motsatt bild. Erikson själv skrev ju att den

utvecklingskris ungdomar går igenom under det femte stadiet, endast kan lösas i nya identifikationer med jämnåriga och med ledargestalter utanför familjen. Föräldrarna är ju flickan i färd med att frigöra sig ifrån och förändringarna i hennes roller avspeglar också en strävan till självständighet i förhållande till dem. För att den unga flickan ska kunna bilda en stabil identitet är det av stor betydelse att hon får bekräftelse och ses som värdefull av dem som *hon* anser som betydelsefulla, vilket i detta stadium till största delen är hennes kompisar, men även andra vuxna.

Det är alltså särskilt kamraterna som är betydelsefulla för flickans förmåga att finna sin identitet. Att behandlarna tillskriver kamrater stor betydelse stämmer alltså väl överens med Eriksons teori. Genom att spegla sig i sina kamrater och därigenom låta självkänslan påverkas positivt (eller på lång sikt möjligen negativt), kan förklaras genom att ungdomar under den här perioden upplever en ökad känslighet för hur andra uppfattar det egna beteendet. Flickorna beskrivs också ingå i olika gäng, vilket enligt teorin är en form av samvaro som stöder deras identitet. Den optimala identitetsutvecklingen enligt Erikson innebär som nämnts att individen hittar sociala roller och sociala grupper som passar de egna biologiska och psykologiska förutsättningarna. Detta skulle kunna förstås som att flickorna på Maria Ungdom stöds i sin identitetsutveckling av kamraterna.

I skolan kan flickan finna lärare och annan personal, dvs. andra betydelsefulla vuxna att spegla sig i, vilket enligt Erikson också behövs för en god utveckling. Detta kan då tolkas som att det hjälper flickan att finna en stabil identitet och att utvecklas åt ett positivt håll.

Forskning

Att ungdomsåren är en tid då kamratgruppen spelar en helt central roll för de flesta, och att dess normer överskuggar föräldrarnas, bekräftas också som tidigare setts av forskningsresultat.¹⁰⁷

Respondenternas uppfattning om föräldrars påverkan på flickornas alkoholkonsumtion är något som även stöds av rapporten *Tonårsflickor och alkohol*; framför allt mödrars alkoholvanor påverkar flickorna.¹⁰⁸ Osäkerheten hos behandlarna om föräldrarna på Maria Ungdom verkligen stödjer sina döttrar, kan speglas mot forskning som visar att tonårsflickor med hög alkoholkonsumtion har sämre förhållande till sina föräldrar, har fått mindre uppmuntran och försöker i mindre utsträckning efterlikna sina mödrar.¹⁰⁹

Kamraternas betydelse för identitetsutvecklingen enligt respondenterna kan även reflekteras mot Lalander, som kommit fram till att mycket av identitetsprocessen sker i den sociala gruppen, där individen tillsammans med andra kan utveckla och forma den egna identiteten.¹¹⁰ Detta kan tolkas som att flickornas personliga identitet skulle bekräftas i kamratgruppen, vilket gör att identiteten stabiliseras och hon får visshet om vem hon är.

Resultaten i denna studie kan dock ses som motstridiga mot den nyligen gjorda engelska forskning, som visar att ungdomar med stark identifikation till en grupp också visade mer positiva självgraderingar.¹¹¹ Tonårsflickorna på Maria Ungdom verkar visserligen ha stark identifikation till sin kamratgrupp men har ju genomgående beskrivits ha dålig självkänsla och självbild.

¹⁰⁷ Smedler och Drake, *Identitet och kön*, 57.

¹⁰⁸ Mari Ahlgren, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 17.

¹⁰⁹ Andersson, *Marias Barn*.

¹¹⁰ Lalander, *Anden i flaskan*.

¹¹¹ Tarrant et al., *Friendship Group Identification*.

6 Sammanfattande diskussion

I detta avsnitt diskuteras studiens resultat kopplat till syfte och frågeställningar. Därefter förs en diskussion om teori- och metodval, vilket avslutas med förslag till vidare forskning.

6.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att se hur behandlare uppfattar alkoholkonsumtionens betydelse för identitetsutvecklingen hos 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion. Syftet är också att se vilka faktorer i omgivningen behandlare uppfattar kan ha betydelse för flickors alkoholkonsumtion och identitetsutveckling. Detta gjordes genom kvalitativa intervjuer med behandlare på Maria Ungdom.

Frågeställningarna var: Upplever behandlare att det finns positiva effekter av alkoholkonsumtion för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och vilken påverkan har dessa i så fall på deras självkänsla, självbild och identitetsutveckling? Vilka negativa effekter upplever behandlare att alkoholkonsumtion har för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och vilken påverkan har dessa på deras självkänsla, självbild och identitetsutveckling? Vilken betydelse upplever behandlare att omgivningen har för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion och hur påverkar den deras alkoholkonsumtion och identitetsutveckling? Materialet analyserades med hjälp av symbolisk interaktionism och Eriksons utvecklingsteori.

6.2 Resultat

Resultatet visade att respondenterna uttrycker att det kan finnas positiva effekter av alkoholkonsumtion för 16-17-åriga flickor med problematisk alkoholkonsumtion, vilka handlar om mod, positiva sociala följder och ett dämpande av negativa aspekter. De negativa effekter som framkom handlade främst om negativa psykiska och sociala följder. I jämförelse med vad som kommit fram i tidigare forskning stämmer detta väl överens. Att respondenterna kunde ange positiva effekter, om än kortsiktiga, stämmer även överens med vår förståelse att flickor och ungdomar överlag beskriver många positiva effekter av alkohol.

De positiva effekterna speglades i stor utsträckning mot de negativa, vilket gjorde det svårt att särskilja den positiva analysen från den negativa. Detta kan bero på att de negativa effekterna alltid finns bakom de positiva. Det skulle också kunna bero på att personalen har svårt att prata om positiva effekter utan att jämföra med negativa. När långtidseffekterna ses som negativa i den omfattning som görs i denna studie kan det vara svårt att uppfatta några effekter som positiva i verklig mening. Även om de kortsiktiga effekterna kan vara positiva väntar de negativa långtidseffekterna, något respondenterna naturligt nog har svårt att bortse från och detta medför att de alltid tas upp i samband med de positiva effekterna.

Behandlarna var samstämmiga om alkoholkonsumtionens påverkan på självbild och självkänsla; att den kan stärkas kortsiktigt, men bryts ned på lång sikt. Även sett till den tidigare forskningen görs en knytning mellan hög alkoholkonsumtion och depression/ångest. Vad detta kan få för betydelse för flickorna är att självbilden och självkänslan stannar på en låg nivå och kan inte stärkas så länge de har kvar en hög alkoholkonsumtion.

Att kommentarerna om alkoholens positiva effekter på utvecklingen var få, var heller inte förvånande, då vi kan tänka att det ligger i linje med behandlarrollen, som inte har som uppgift att se positiva effekter av alkohol. Det ligger också i linje med svensk forskning som i liten utsträckning kan sägas ha forskat om denna aspekt. Det kan anses som viktigt att undersöka de positiva effekter som flickor upplever för att kunna möta upp dessa med alternativ som inte innefattar alkohol.

Behandlarnas uppfattning att flickors utveckling kan hämmas av alkoholkonsumtion skulle kunna tolkas som att de inte får möjligheten att uppnå den fullgoda och stabila identitet de hade gjort om de inte druckit alkohol. Förhoppningen att alkoholen skall ge dem mod i det sociala livet kanske fråntar dem möjligheten att utveckla den sociala kompetensen de eftersträvar. Att inte dricka alkohol är inte någon garanti för möjligheten att uppnå sin fulla potential, däremot har alkohol en effekt som enligt behandlarna påverkar den flicka som dricker i negativ riktning och kan frånta henne denna möjlighet.

Det finns en motsägelse i att flickors identitet inte utvecklas samtidigt som det framkom att flickorna under berusning träffar partners eller kamrater de annars inte skulle våga närma sig. Det kan tyckas att det borde finnas en vinst i detta. Även om den totala identitetsutvecklingen blir negativ, kan det tänkas att flickor utvecklas till viss del just när det gäller kontakten med andra?

Som resultatet visar uppfattar respondenterna att omgivningen har betydelse för flickors alkoholkonsumtion och identitetsskapande. Föräldrars betydelse är enligt resultatet stor och det är framförallt deras egen alkoholkonsumtion och liberala inställning som påverkar negativt. Om den negativa påverkan på flickorna är så stor som beskrivits uppkommer frågan vad en förändring genom minskad konsumtion och striktare inställning hos föräldrarna skulle medföra? Skulle den påverkan bli positiv i samma utsträckning som den negativa varit?

Erikson beskriver föräldrarnas betydelse för utvecklingen under ungdomsåren som mindre viktig än vad respondenterna gjorde. Identitetskrisen kan endast lösas utanför familjen och i nya identifikationer, enligt Erikson. Om respondenternas intention att knyta samman föräldrar och ungdom ses ur Eriksons perspektiv, kan frågan ställas hur flickornas utveckling påverkas. Kan flickornas utveckling hämmas när deras naturliga frigörelse från föräldrarna motverkas? Eller kan det vara så att i den situation flickan befinner sig, med problematisk alkoholkonsumtion, är utvecklingen inte på samma nivå som hos flickor utan problematisk alkoholkonsumtion och därför har de fortfarande behov av sina föräldrar i större utsträckning än vad som är vanligt i deras ålder? Kan det kanske vara så att alkoholproblematiken ställer alla andra behov åt sidan och att fokus måste ligga på att ta itu med detta och att föräldrarna då har och måste ha en viktig roll i flickornas liv?

Kamraternas betydelse under ungdomsåren stöds av både resultatet, teorierna samt tidigare forskning. Att flickor med hög alkoholkonsumtion oftast verkar röra sig i en kamratgrupp där det dricks mycket, påverkar flickornas egen konsumtion. Miljön kan ses som riskfylld, på grund av den höga konsumtionen och det starka grupptricket. Både enligt Erikson och den symboliska interaktionismen behöver flickor spegla sig i sina kamrater/signifikanta andra för att utveckla sin identitet.

Det kan dock diskuteras om flickorna verkligen har hittat en social grupp som på bästa sätt passar deras förutsättningar, och huruvida det är en negativ eller positiv utveckling vi talar om. Flickorna kan enligt dem själva uppleva att de utvecklas positivt med hjälp av alkohol, vilket också återfinns hos Andersson.¹¹² Om respondenternas resonemang tolkats rätt ansåg de däremot att det var hämmande för utvecklingen att umgås med kamrater som har hög alkoholkonsumtion. Att identiteten skapas i umgänget med kamraterna kan skapa problem i de fall flickan önskar minska sin alkoholkonsumtion eller helt sluta att dricka. Hon riskerar då att förlora inte bara sina kamrater utan också en del av sin identitet. Flickan måste då hitta en annan identitet och hitta nya sätt att skapa den.

Kan det vara bättre att stödja en negativ identitet, istället för att ta ifrån flickan den identitet hon har, på grund av att hennes beteende anses som olämpligt? Att få stöd i sin negativa identitet, kanske medför modet att våga knyta an senare? Det kan även diskuteras

¹¹² Björn Andersson, enligt konferensreferat från *Tonårsflickor och alkohol – ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor (Stockholm: Alkoholkommittén, 2004), 32-36.

vad begreppet negativ identitet innebär; *vem* som definierar, *vad* som är negativt och *för vem*. Den identitet som samhället och framför allt vuxenvärlden definierar som negativ kan säkert av vissa ungdomar upplevas som positiv. Vilken effekt kan omgivningens negativa definition få på flickornas möjligheter till identitetsutveckling?

6.3 Teori

Symbolisk interaktionism var en användbar teori i detta sammanhang då den kunde appliceras på samtliga delar av resultatet. De verktyg som begreppen utgjorde visade sig ha god relevans när det gällde att analysera alkoholkonsumtionens effekter på självkänsla och identitetsutveckling då mycket av detta handlar om interaktion och spegling.

Eriksons utvecklingsteori visade sig vara passande till viss del i analysen av resultaten. Den kunde appliceras på negativa effekter och omgivningen. Däremot var det svårt att använda den till avsnittet om det positiva. Teorierna visade sig ha fler gemensamma drag, där speglingen var den mest uttalade. Det fanns också en viss likhet i hur interaktion påverkar utvecklingen. Detta var också en brist då en av intentionerna var att genom teorierna spegla både den interpersonella och den intrapsykiska aspekten där den senare inte blev synliggjord i tillräcklig utsträckning. Erikson utgår dock från det intrapsykiska perspektivet, vilket bör ha påverkat analysen och därmed synliggjort denna aspekt. Dock påverkades det negativt av behandlarperspektivet.

Symbolisk interaktionism är till skillnad från utvecklingsteori inte linjär i utvecklingsprocessen och kan inte beskriva hur just ungdomsåren påverkas i samma utsträckning som Eriksons utvecklingsteori gör. Den symboliska interaktionismen gav påtagligt stöd vid analyseringen av de positiva effekterna, eftersom teorin belyser behovet av feedback.

Om annan teori hade använts hade säkerligen andra aspekter kommit fram som denna studie inte visat. Vid exempelvis ett renodlat behavioristiskt perspektiv skulle fokus ha hamnat på beteende snarare än identitetsutveckling. Teorierna som valdes kan dock anses relevanta utifrån studiens syfte som handlar om identitetsutveckling och interaktion.

6.4 Metod

För att besvara studiens frågeställningar valdes en kvalitativ metod med enskilda intervjuer. Fördelen med denna var att ta del av behandlarnas uppfattningar och att låta var och en få komma till tals.

Behandlarperspektivet öppnade möjligheten för ett annat och möjligen bredare perspektiv genom den erfarenhet och kunskap behandlarna innehar. Flickorna själva kan ha svårt att se sin utveckling och den påverkan alkoholkonsumtionen har. Att intervjua flickorna kunde också ha varit svårare utifrån ett etiskt perspektiv, då vissa etiska dilemman hade varit tvungna att övervägas och tas ställning till. Intervjuer med flickorna hade dock gett ett tydligare fokus på de positiva aspekterna med alkoholkonsumtion vilket kunde gett en annan vinkel på studien. Det hade också gett en mer rättvis bild av vad flickorna ser som både positivt och negativt med alkohol om flickorna själva hade intervjuats istället för att gå via behandlare.

Nackdelen med att intervjua behandlare kan vara osäkerheten i överensstämmelsen mellan deras återberättande och flickornas eget perspektiv. Det är svårt att avgöra i vilken grad respondenternas egna erfarenheter och inställningar färgar svaren.

En kvantitativ metod hade ökat möjligheten att få flickornas perspektiv, genom enkäter via personalen. Frågeställningarna hade då fått vinklas på ett annat sätt och kanske inte blivit lika djupgående, vilket den kvalitativa intervjumetoden tillåter.

Att söka positiva aspekter på alkohol hos flickor med problematisk alkoholkonsumtion är ett etiskt dilemma som till viss del kunde detta kringgås genom att personal intervjuades istället för flickorna. Att välja denna grupp flickor föreföll göra att de positiva effekterna som framkom inom denna grupp skulle kunna ses som tydligare och mer framträdande. Detta skulle kunna göra att dessa aspekter kunde anses som de mest relevanta att hitta alternativ till där alkohol inte ingår. Det kan dock diskuteras om inte detta hade kunnat besvaras genom intervjuer med flickor som inte anses ha en problematisk alkoholkonsumtion.

6.5 Förslag till vidare forskning

Denna studie utgår från ett behandlarperspektiv vilket väcker frågan hur flickorna själva ser på detta? Det skulle därför vara intressant att se kvalitativa undersökningar med högkonsumerande tonårsflickor för att jämföra om behandlarnas uppfattning stämmer överens med tonårsflickornas. Det skulle även vara intressant att göra en jämförelse mellan dem med problematiskt drickande och dem som inte har det för att se hur identitetsutvecklingen skiljer sig åt.

Det skulle också vara fruktbart att undersöka alternativa sätt att stärka identitet. Om vi kunnat bidra till en bild av den positiva påverkan och känsla av påverkan som alkohol har för tonårsflickor, finns också möjligheten att hitta alternativa vägar att stärka självkänsla och utveckla identitet utan alkohol.

Denna studie väcker också frågor kring samhällets, inklusive föräldrars, inställning till ungdomars alkoholkonsumtion. Kan det vara så att vi måste förändra de vuxnas inställning för att kunna komma tillrätta med flickors alkoholproblematik? Det vore intressant med en undersökning om föräldrars inställning till alkohol och vilken påverkan de har på sina tonåringar, och särskilt om och i vilken utsträckning en förändrad inställning till alkohol kan ge en förminskad alkoholkonsumtion hos ungdomar.

Referenser

- Ahlgren, Mari. Konferens: Tonårsflickor och alkohol (2004: Stockholm) *Tonårsflickor och alkohol - ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor. Dokumentation och översättning: Verica Stojanovic. Stockholm: Alkoholkommittén, 2004.
- Andersson, Björn. Konferens: Tonårsflickor och alkohol (2004: Stockholm) *Tonårsflickor och alkohol - ett möte mellan forskare och praktiker*: dokumentation från en konferens om tonårsflickor och alkoholvanor. Dokumentation och översättning: Verica Stojanovic. Stockholm: Alkoholkommittén, 2004.
- Andersson, Christina. *Marias barn: om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger*. Stockholm: Sober i samarbete med Svenska skolläkarfören. och Riksfören. för skolhälsovård, 1995.
- Backman, Jarl. *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur, 1998.
- Baer, John S., Michael G. MacLean and G. Alan Marlatt. "Linking Etiology and Treatment for Adolescent Substance Abuse: Towards a Better Match," in *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*, ed. R. Jessor, 182-220. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1998.
- Bishop, David I., J.A. Macy-Lewis, C.A. Schneklath, S. Puswella and G.L. Struessel."Ego Identity Status and Reported Alcohol Consumption: A Study of First-year College Students". *Journal of Adolescence*, 20, (1997): 209-218.
- Brown, Sandra A. "Expectancies Versus Background in the Prediction of College Drinking Patterns". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53 (1985): 123-130.
- Erikson, Erik H. *Ungdomens identitetskriser*. Stockholm: Natur och Kultur, 1988.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (2:a rev. uppl). Stockholm: Norstedts Juridik, 2003.
- Frisén, Ann. "Kropp, utseende och sexualitet," i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang, 19-39. Stockholm: Natur och Kultur, 2006.
- Frisén, Ann och Philip Hwang, red. *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur och Kultur, 2006.
- Gustavsson, Anders."Delaktighet, identitet och makt - konstruktion av normalitet, genus och etnicitet: en introduktion." Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen, nr 1, 2005.
- Hewitt, John P., *Jaget och samhället*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1981.
- Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (1999).
- Jerlang, Espen, Sonja Egeberg, Johan Halse, Ann Joy Jonassen, Suzanne Ringsted och Birte Wedel-Brandt. *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber, 2005.
- Jones, Randall M. and B.R. Hartmann."Ego Identity: Developmental Differences and Experimental Substance Use among Adolescents". *Journal of Adolescence*, 11, (1988): 347-360.
- Jones, Randall M., B.R. Hartmann, C.O. Grochowski and P. Glider."Ego Identity and Substance Abuse: A Comparison of Adolescents in Residential Treatment with Adolescents in School". *Personality and Individual Differences*, 10, (1989): 625-631.
- Kidorf, Michael, M.F. Sherman, J.G. Johnson and G.E. Bigelow. "Alcohol Expectancies and Changes in Beer Consumption of First-year College Students". *Addictive Behaviors*, 20, (1995): 225-231.

- Kroger, Jane. "Identitetsutvecklingen i de tidiga vuxenåren," i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang, 149-170. Stockholm: Natur och Kultur, 2006.
- Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur, 1997.
- Lalander, Philip. *Anden i flaskan: alkoholens betydelse i olika ungdomsgrupper*. Eslöv: B. Östlings Bokförl. Symposion, 1998.
- Lewis, Beth A. and H.K. O'Neill, "Alcohol Expectancies and Social Deficits Relating to Problem Drinking among College Students". *Addictive Behaviours*, 25, (2), (2000): 295-299.
- Lilja, John och Sam Larsson. *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger: en multidimensionell och preventivt inriktad kunskapsöversikt med hermeneutiskt-socialpsykologiskt fokus*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut, 2003.
- Malterud, Kirsti. *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur, 1998. *Nationalencyklopedin*. (Höganäs: Bra Böcker, 1992).
- Norell, Margareta och Claes Törnqvist. *Berättelser om ruset: alkoholens mening för tjugoåringar*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion, 1995.
- Ruth, Jan-Erik. "Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition". *Gerontologia*, 5, (4), (1991): 277-290.
- Sato, Hanako. *Droger och identitetsskapande: kulturella perspektiv på alkohol och narkotika i svenska ungdomsgrupper*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRaD), 2004.
- Smedler, Ann-Charlotte och Karin Drake. "Identitet och kön," i *Ungdomar och identitet*, red. Ann Frisé och Philip Hwang, 40-61. Stockholm: Natur och Kultur, 2006.
- Stojanovic, Verica. *Tonårsflickors levnadsvanor – intervjuer med tonårsflickor, forskare och praktiker som arbetar med alkoholfrågor*. Stockholm: Alkoholkommittén, 2005.
- Svensson, Tommy. *Människa, interaktion och social omgivning: en grundbok i socialpsykologi med särskild tillämpning på psykiatrisk vårdproblematik*. Mullsjö: Ekbacken, 1996.
- Tarrant, Mark, L. MacKenzie and L.A. Hewitt. "Friendship Group Identification, Multidimensional Self-concept, and Experience of Developmental Tasks in Adolescence". *Journal of adolescence*, 29, (4), (2006): 627-640.
- Thombs, Dennis L. "The Differentially Discriminating Properties of Alcohol Expectancies for Female and Male Drinkers". *Journal of Counseling and Development*, 71, (1993): 321-325.
- Trost, Jan och Irene Levin. *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv* (2:a rev. uppl). Lund: Studentlitteratur, 1999.

Elektroniska referenser

- CAN - Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Sammanfattning från rapporten *Drogutvecklingen i Sverige 2006* (2006). <http://www.can.se> Inhämtat: 060912.
- Mariaungdom.nu. *Maria Ungdom – då*. (2006). <http://www.mariaungdom.nu/> Inhämtat: 061121.
- Mariaungdom.nu. *Maria Ungdom – nu*. (2006). <http://www.mariaungdom.nu/> Inhämtat: 061121.
- Mariaungdom.nu. *Maria Stockholm*. (2006). <http://www.mariaungdom.nu/> Inhämtat: 061121.
- Nilsson, Björn, lektor i socialpsykologi, Högskolan i Skövde. *Om socialpsykologi och socialpsykologiskt tänkande*. (2005) Bakgrundsmaterial till artikel i Perspektiv 2005:1 sid 16-19. <http://www.his.se> Inhämtat: 2006-10-06.

Intervjuguide

1) Beskriv flickorna som kommer hit. (16-17 år med alkohol som primär drog)

Hur identifierar de sig?

Hur uppfattar ni deras självbild?

Vilka motiv säger sig flickorna ha till att dricka alkohol?

Frågor om självbild/identitet/utveckling

Hur skulle ni beskriva flickornas självbild? Hur är deras självförtroende?

Beskriver de själva sin självkänsla eller självbild? Hur?

Finns en idealbild av hur de skulle vilja vara? Hur ser en sådan ut i så fall?

Tror flickorna att alkoholen kan påverka denna idealbild? Eller förändra dem till att bli som idealbilden?

Påverkas självkänslan av alkohol? Tror flickorna – tror ni som behandlare. (Kort/lång sikt)

Uppfattar tjejerna att deras alkoholkonsumtion är avvikande?

Upplever de sig själva som avvikande? Är det positivt eller negativt?

Hur ser de på sig själva i förhållande till de som inte dricker?

Är det någon skillnad i självbild beroende på ålder? Märker ni skillnad...

Vad skulle ni säga att deras identitet är? Hur identifierar de sig?

2) När flickorna pratar om det negativa med alkohol, vad beskriver de då?

Frågor om negativa effekter

Vad tänker flickorna om alkoholens negativa effekter?

Anser ni som behandlare att flickornas utveckling hämmas av alkoholkonsumtion? På vilka sätt?

Upplever flickorna själva detta? Uttrycker de det?

3) När flickorna beskriver det positiva med alkohol, vad säger de då?

Frågor om positiva effekter

Har flickorna positiva förväntningar på alkohol?

Till vilken grad och hur uppfyller alkoholen deras förväntningar?

Vad tycker de är positivt med att vara berusad?

Ser flickorna positiva effekter av vetskapen om att vara en alkoholkonsument? (T.ex. i förhållande till de som inte dricker)

Kan ni se positiva effekter av alkoholkonsumtion när det gäller självkänsla och identitetsutveckling?

4) Hur påverkar omgivningen flickorna och deras alkoholkonsumtion?

Frågor om omgivningen

Vem/vad i omgivningen har betydelse för flickornas alkoholkonsumtion? (Låt personalen definiera omgivningen)

Hur tror du att omgivningen påverkar flickorna?

Hur påverkar omgivningen dem på ett positivt sätt?

Vilken betydelse har alkohol i flickans umgänge? Om man tog bort alkohol, vilken effekt...?

Uppfattar de sina kompisar som annorlunda?

Uppfattar kompisarna dem som annorlunda? Hur påverkar detta i så fall flickorna?

Innefattar omgivningen något annat än...? (T.ex. kamrater, skola, massmedia, familj)

Kan det finnas andra viktiga personer/faktorer i omgivningen?

Finns det betydelsefulla personer i flickans omgivning som ser, stödjer deras identitet?

Om det saknas helt, hur påverkar det dem när det gäller självkänsla, identitet och alkoholkonsumtion?

5) Frågor om självbild/identitet/utveckling

Hur upplever de sig själva och andra under påverkan av alkohol?

Upplever flickorna att de får fram andra sidor av sig själva när de dricker?

Testar de olika roller (på fester) när de dricker?

Om de skulle jämföra sitt nyktra jag med när de dricker med kompisar, vilken är den största skillnaden?

Hur skulle du säga att deras identitet är?

Utvecklas identiteten trots alkohol?

Säger flickorna att de upplever att de utvecklas med hjälp av alkohol? På vilket sätt?

Upplever flickorna att självkänslan stärks eller försvagas av alkohol? På vilket sätt?

Kan flickornas identitet stärkas av alkoholen? Finns det positiva effekter?

Finns det några positiva effekter av alkohol?

Kan de använda "vinsterna" från berusat tillstånd när de är nyktra?

Tänker de på sin framtid?

Några mer kommentarer om alkoholens effekter på flickornas självbild och identitetsutveckling?

Information till intervjupersoner

Vi är tacksamma över att vi fått möjligheten att intervjua Dig och att Du givit Ditt samtycke.

Vi har inför intervjun följt Forskningsetiska rådets principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning och vill informera om följande:

Uppsatsens syfte är att ta reda på vad Du som intervjuperson tror att flickor på Maria Ungdom säger om hur alkohol påverkar deras självkänsla och identitetsutveckling. Din uppgift är att ge Din bild utifrån frågorna.

Ditt deltagande är frivilligt och Du har rätt att avbryta Din medverkan utan negativa följder. Undersökningen genomförs genom kvalitativa intervjuer bland personal på Maria Ungdom. Sedan transkriberas materialet, dvs. bandinspelningen görs om till skriftlig form så ordgrant som möjligt. Därefter analyseras materialet utifrån de teorier vi valt att utgå ifrån; symbolisk interaktionism och utvecklingsteori.

Eftersom vi intervjuar Dig som personal istället för flickorna personligen hoppas vi att riskerna för eventuella skador och obehag minimeras.

De uppgifter som insamlas har inget annat syfte än att användas till vår uppsats. Uppsatsen kommer att offentliggöras på Socialhögskolan och läggas ut på Internet. En C-uppsats är en offentlig handling och kan begäras ut. De som kommer att läsa den är främst studenter och lärare på Socialhögskolan.

Vår handledare och examinatorn ska kunna ha tillgång till intervjumaterialet, bandinspelning och transkribering. Materialet kommer att förstöras efter godkänd examination.

Du har rätt att vara anonym. I uppsatsen kommer ingen att veta vad just Du sagt, Du kommer att vara avidentifierad och skall ej kunna identifieras av utomstående.

Vi skickar gärna uppsatsen till Dig när den är godkänd, om Du vill.

Tack för att Du ställer upp!

Mvh Eva Pohl och Johanna Aldebjer, Socialhögskolan Stockholm